

Ludvík Vaculík

NEPAMĚTI

/1969-1972/

Mladá fronta 1998

II. část

20. listopadu 1970

Asi před rokem jsem začal psát tyto „paměti“. Kdy přesně, to nevím, protože tu mám jenom několik posledních listů. Asi čtyřicet stran jsem ukryl, odnesl jsem je, prosím, ke Kubešům, našim přátelům, což je dobře tu napsat, protože bych po čase mohl zapomenout. Čas od času si pro cvik připomenu, že nedokončený rukopis Cesta na Praděd mám zas u bratra Emila. To co se týče knížek na čtení. Spořitelni knížky zas máme u paní Čejkové, totiž Madla, protože jsme všechny úspory převedli zčásti na její jméno a zčásti na heslo, na které si teď nemůžu vzpomenout, hrome. U paní Čejkové máme také asi tři balíky písemností, tj. moje deníky z mládí, korespondenci z té doby, fotografické negativy a jiné. Jeden balík jsme připravili k odnesení k Lochovským, ale teď už nevím jistě, jestli jsme ho tam odnesli, nebo jestli je pořád v kuchyni pod gaučem.

Toto vše jsme provedli v očekávání mého zatčení, zavření a prohlídky bytu s nebezpečím zabavení a pak ztracení různých rodinných památek. Jinak nám vlastně všechno bylo jedno, žádné zlé zacházení nemůže nás těžce postihnout. A aby Madla s děckama měla z čeho žít. (Peníze, to jsou honoráře za dvě vydání Sekyry, jinak máme ve zvyku nemít nic.) Madla pořád mluvila a mluví o tom, že na ni nezbude jiná práce než mytí nádobí, považuje za možné i vystěhování z Prahy do pohraničí – to vše má z čety Slánské. Mně to připadá hloupost. Už proto, že na žádná tajemství ve prospěch občana v tomto státě nevěřím, takže i ty peníze, kdyby chtěli, by našli a vybrali i bez knížek, že ano.

Ale především jsem neočekával takový druh trestu, s nímž je spojeno i zabavení majetku. Jaký majetek? – Ale bylo jaksi dehonestující, když vyšetřovatel npor. Cibulka uvedl do protokolu, že jsem „nemajetný“; prvního mého protokolu, v němž jsem se ze svědka stal obviněným. „Jaký máte majetek?“ zeptal se. „Co je to majetek?“ řekl jsem. „Auto, chata...“ – „To nemám,“ řekl jsem. „Dům...“ – „Nemám.“ – „Nemajetný,“ diktoval písařce. „Jak to, nemajetný?“ podivil jsem se. „A co máte?“ chtěl vědět. „No, nic, snad nějaké úspory, kdybyste mě zavřeli.“ – „Tak jste nemajetný.“ Řekl jsem, že mi to připadá trochu ponižující, být nemajetný. Že to zní jak za první republiky: jsem nemajetný a nezaměstnaný. „A co teď děláte a z čeho žijete,“ ptal se. „Mám tvůrčí půjčku a píšu knížku.“

Velice mě před rokem zneklidnilo, že pořád nic nepíšu, ačkoli jsem se několik věcí pokusil začít. A tak jsem si umínil, že počínaje Novým

rokem prostě začnu a budu denně pokračovat, ať už to pokračuje jak chce. Tak jsem napsal Morčata. Psalo se mi velice těžko, moc těžko, ale když se denně upíše aspoň jedna stráněčka, tak z toho za sto dní musí být sto stran a za sto šedesát dní sto šedesát stran. V polovině června jsem rukopis odevzdal do nakladatelství Čs. spisovatel, ještě za ředitele Fikara, který mi naň dal smlouvu. Jaká Morčata jsou, nechce se mi tu psát. Rukopis prošel lektorským řízením a byl doporučen k vydání, a to dokonce od Vladimíra Dostála, jenž mě velice zepsul, vytkl mi literátštinu i Literárky, špatnou společnost, kamarády, nesprávné politické úmysly, ale talent, o který prý bylo špatně pečováno, je prý ve mně silnější, a tak i přes špatný politický záměr, zlozvyky a tíky prosakuje proti mé vůli rukopisem cosi správného, proč by Morčata vydána být měla. Tím, myslím, zkomplikoval jednání Ivanu Skálovi, nástupci Fikarovu, takže ten mi asi nemohl prostě rukopis vrátit, a vrátil mi ho se slušně znějícím odůvodněním, že „se změnilo kulturněpolitické zaměření nakladatelství“. Jsem rád. Mohl mi taky napsat, že je to umělecky blbé, a byl bych vinen. Takto se budu moci odvolat na ten článek smlouvy o tvůrčí půjčce, dle něhož jestliže dílo bez viny autora nevyjde, půjčka se odepíše. Aspoň to.

A co se týče huberta, jímž tyto mé „paměti“ loni začínaly, tedy ten se letos u Josefa nekonal. Na tom je vidět posun poměrů. Loni ještě téměř normální jednání lidí, letos ubohost. Někdy mezi zářím a říjnem letos se v Bystřici u Benešova konal jezdecký den, jehož se účastnil i Josefův oddíl. Jeho členem jsem i já, formálně. Josef mi vyplnil náležitou členskou legitimaci a já složenkou zaplatil členský příspěvek. Když mě na jezdecký den zval, oznámil mi, že tam budu fungovat jako hospodář: bylo mi jasné, že s páskou na rukávě budu obcházet kolem nějaké louky, fotografovat Josefa pokud možno na koni a po skončení shrnu od prodavačů peníze a zbylé vstupenky a sepíšu zprávu. Asi dva dny předtím mi však Josef telefonoval, že někteří účastníci jezdeckého dne mu vytkli, že mě zařadil do pořadatelského sboru, a někdo to dokonce ohlásil na okresním sekretariátě. Tak jsem tam už ani nejel. Josef někomu řekl pár hrubých slov, komu, to tu neřeknu, byli to lidé z toho kroužku, co mi loni poklepávali na rameno. (Nikoli pan Jacko.) A řekl, že nebude pořádat ani huberta, a že ani nikam jinam na huberta nepojede. Tak se letos poprvé nekonal u Josefa veřejný hubert. Jenom jsem se u něho sešel já, můj syn Ondráš a paní Landovská se dvěma dceruškami, které už umějí říkat prdel jako tatínek, to je jediný pokrok. Za nepříjemně mlhavého, šedivého a vlh-

kého odpoledne jsme se neradi zvedli od stolu a odebrali se do konírny. Bylo třeba to udělat, neboť kvůli tomu jsme sem přišli. Josef mi zapřáhl do bryčky pár koní a dal mi do rukou opratě. Děcka nasedly. Josef, jeho dcera Hanka a paní Landovská osedlali, Josef mi na mapě jakžtakž vysvětlil, kudy mám jet, kudy pojedou oni a kde se máme sejít. Vyrázili jsme. Žasl jsem nad lehkovážností, s níž mi svěřil pár koní a děcka. Ještě nikdy jsem koně neřídil. Několikrát jsme se mohli překotit a jednou spadnout z neohraženého mostu do potoka. Bylo to však nesmírně krásné: truchlivá pole, šedá obloha, najednou jsem zpozoroval, že je vlastně skoro večer, a začal jsem se doširoka rozhlížet, kde je Josef, protože jet až k cíli byl nesmysl. A opravdu, na vzdáleném konci velikánského lánu klusali jezdcí, řekl jsem Prrr! a počkali jsme na Josefa. Krásně jsme se sešli a Josef řekl, že je nesmysl jezdit až na Chvojen. Řekl mi, kudy mám otočit, a kus nás vedl až k temnému letišti, podél něhož jsme my dojeli k silnici a Josef zmizel vpravo v mlhách a šeru. Po silnici byla jízda hrozná, koním klouzala na asfaltu z kopce pořád kopyta, neměli jsme světlo, byla ve mně malá dušička, když jsme potkávali první auto, ale koně měli ohromný charakter. Jenom pořád chtěli klusat, přičemž by určitě některý z nich spadl. Držel jsem opratě takovou silou, že mě tři dny bolela namožená zápěstí. Potom jsem Josefovi pravil, že se divím, že mě nechal jet samotného. Zakryl si v dodatečném zděšení obličej dlaní a řekl, že se tomu divil také.

21. listopadu 1970

Madla je na „srazu spřízněných duší“ divadla Semafor. Mají ho letos v podolském plaveckém stadiónu a bude to asi veliká atrakce. Měli jsme příprav plnou kuchyň – evidence přihlášek, výroba vstupenek, to dělali naši kluci, rozesílání pozvánek, pokynů, Jonáše... Asi jsem ale dosud nezapsal, že Madla je toho klubu sekretářkou, tak proto. Všecko mě to rozčiluje a vzteká, ale zároveň láká. Je to strhující činnost a hra. Napsal jsem do Jonáše fejton „Klub k smíchu“; hloupější členové se urazí.

Čekalo se ode mě, že se srazu také zúčastním, na všech predešlých jsem byl. Letos nejdu. Nerad bych, aby jim klub zavřeli. Stejně musí být známo, jak moc se do toho pletu, všecko mají natočeno. Když si s Madlou chceme něco důležitého říct, píšeme si to na papírek, pak ho roztrháme a spláchneme do záchodu. Možná je to domyšlivé. Co si sdělujeme, asi není tak důležité, ale jde o zvyky chování.

Nechodím už rád na tzv. veřejnost, nemám dobrý pocit. Nevím, vidí-li mě lidé správně: jestli se mi třeba nesmějí, že jsem takto dopadl, ač já jsem osobně nic nechtěl, než co bylo společným zájmem. Někdo si myslí, že musím být kdovíjak zklamaný a zdrcený, ale já to u sebe nějak neshledávám. Všecko se mi zdá v pořádku: tak špatné, jak to je, tak to má být. To je naše pravé prostředí, a zápas s ním je naše věčné určení. Všichni teď skládají zkoušku z odolnosti, prověrky. Mluví se u nich nepřímou vlastně i o mně, snad bych měl před tisíci lidí cítit provinění, necítím je. Je mi teď, v izolaci, volněji, než mi bylo uprostřed dění a za pozornosti lidí. Poznal jsem, co je to popularita, a šťastně jsem ji přežil. Měla na mě v jednom dobrý vliv: předtím jsem se vzrušoval i domovními nebo uličními nepořádky a chtěl je napravit, teď bych byl ochoten zapojit se jen do velmi významných afér, avšak se snahou, abych v nich byl co nejmíň vidět.

Prapůvodní pohnutkou k sepisování tohoto byla před rokem myšlenka, že bych měl zapsat, nač si pamatuju z událostí našeho obrodného procesu čili obrodáku, jak tomu začínají říkat moji přátelé. Jelikož začátek rukopisu mám u Kubešů, nevím, co jsem tam vlastně zaznamenal. Jisté je, že čím vzdálenější budou ty časy, tím nespolehlivější bude můj záznam o faktech. Ale tím spolehlivější bude můj úsudek o nich. – A tím pěknější náš knír, můj a páně Benešův, který si necháváme růst, že ho shodíme, až Rusové zase odejdou. Poznal jsem užitek z něho: lidi na ulici mě méně poznávají a zastavují; ale možná využívají toho, že mě nemusejí poznat.

Jenže za ten uplynulý rok staly se věci, které bych měl nějak zapsat. Zjistil jsem ale, že se mi v podstatě nechce obírat se minulostí; ničeho mi nikdy nebývá líto, nikdy se mi nezdálo, že to lepší a pěknější je za mnou, a pořád si myslím, že mě to teprve čeká. Nevzpomínám na mládí jako na šťastnou dobu, ačkoliv taková byla, nechtěl bych se vrátit do studentských let, nelituju dobrého slibného režimu z let 1945–1947, necítím hořkost pro 21. srpen 1968. Všecko lepší teprve musí přijít a musí se pro to něco dělat. Co? – Jen zřídkakdy mívám tak soustředěné myšlení, abych se cítil schopen představu toho zformulovat. Prožiju to vzrušeně v přecházení pokojem nebo po ulicích, ale než dorazím k papíru, vyvane mi to, vychladnu, i teď píšu bez sebedůvěry, že se náležitě vymáčknu. Bojím se už psát? Psaní bolí. Jaké úvahy? Cenu má konkrétní organizační práce pro veřejný prospěch, řešení nějakých praktických otázek. K tomu mě ovšem nikdo nepovolá a já se nikam nepoderu. Také by se mi už nechtělo snad

nikdy opakovat celou novou éru psaní a vysílání na témata občanské morálky, pracovní kázně, aktivity, mládežnické podnikavosti, mladického idealismu, mužné houževnatosti, jakou jsem prodělal a absolvoval za Novotného v letech 1957–1967. Vždycky mi vlastně bylo proti chuti opakovat nějaké téma „pro nové prvňáčky“, kteří přeci stále přicházejí, a vždycky jsem si místo toho mučivě a pracně vymýšlel nové téma, nové zpracování, nový titulěk. Proto jsem toho možná tak nemnoho napsal. Vlastně to znamená, že nejsem ani pedagogicky založený, neboť to bych měl mít chuť opakovat loňskou látku pro letošní nové žáky, ani nejsem správný novinář, či dokonce propagandista, protože mě zájem o téma opouští, jakmile je mám vyřízeno pro svou potřebu, ve své duši. Jít dál a jinam, nejen jinak.

S chutí do toho, půl je hotovo, přikročím k tomu, jak jsem se stal spoluobviněným v případě „Pachman a spol.“. Nejprve jsem byl jen svědek, podobně jako další ze signatářů Deseti bodů. Byl jsem u výslechu v Bartolomějské asi dvakrát. A pak jsem, nevím už kdy, asi počátkem tohoto roku, dostal obsílku jako obviněný. Už je to tady! řekli jsme si s Madlou. Do té doby jsme si mysleli, a hodně lidí si to myslelo, že se Husákovo vedení neodhodlá uspořádat větší politický proces. Současně se mnou byli obviněni – krom Pachmana, Tesaře a Battěka ve vazbě – Havel, Hochman, Nepraš a Luboš Kohout. Byl jsem u výslechu dvakrát, poprvé to bylo opakování probrané látky v pozici obviněného, druhý výslech byl protivnější, jelikož vyšetřovatel, zřejmě po instruktaži shora, nutil mě k řeči o proklamovaných názorech, žádal přesnější objasnění, co bylo čím míněno, a zjevně přenášel naplnění skutkové podstaty trestného činu podvracení republiky z faktu sepsání a rozeslání dopisu do jeho obsahu. Skoro po každé otázce jsem odmítal výpověď, ale vždycky na mě naléhal a já skoro vždycky odpovídal, ačkoli jsem měl pocit, že nemusím.

Pak bylo nějakou dobu ticho a pak jsme byli předvoláni k „seznámení s výsledky vyšetřování“. Mohl jsem si přečíst všechny protokoly a dokumenty. Bylo to zajímavé, dočetl jsem se tam, jak se Luděk dvakrát pokusil o sebevraždu tím, že se snažil rozbít si hlavu, četl jsem jeho zoufalý dopis, v němž prohlašoval, že všecko způsobil on, bral na sebe všechnu vinu, v můj prospěch uváděl, že jsem mu psal z Brumova dopis, v němž jsem ještě dodatečně vyslovoval pochybnosti o smyslu akce... Četl jsem výpovědi svých rodáků z Brumova, což bylo velice zajímavé a chvílemi i komické, a bylo mi líto všech těch lidí tam, pro které to musel být mnohem horší zážitek než pro nás v Praze,

my jsme zvyklejší, vidíme ty úřady zblízka, více na ně sereme. Někdo, nevím už kdo, tam dokonce v můj prospěch vypovídal, že jsem při schůzce na Požáře prohlásil, že vstup sovětských vojsk nebyl okupací.

Můj advokát dr. Hrazdira si přečetl můj spis a řekl, že se mu moje obhajoba nejeví složitým úkolem, přistoupím-li na jeho koncepci. Ze spisu vyplývá, že jsem z podnětu Pachmana sepsal v přesně určené době petici, jejíž text jsem mu dal, on si jej odvezl, a od té doby jsem na jeho osud neměl vliv. Obhajobu lze založit na tom, že občan má právo obrátit se na vedení státu s peticí, v níž může zastávat jakékoli názory, byť i nesprávné. Půjde tedy o to, abych nejen já, ale i ostatní spoluobvinění trvali na tomto výkladu věci a odmítali diskusi o názorech vyjádřených v naší petici. Má však obavu, že některým obviněným nebude tato koncepce sympatická, protože budou u soudu vidět příležitost sehrát úlohu jakýchsi malých Dimitrovů, změnit se ze žalovaných v žalobce a využít soudu jako politické tribuny. – Co si o tom myslím?

Řekl jsem, že příznivý výsledek líčení budu vidět v tom, že nebudu zavřený. Je možné, že někteří spoluobvinění se na případ budou dívat tak, jak on to popsál, ale já – jelikož můžu psát, a mám psát – necítím potřebu dělat si ze soudu politickou tribunu. Nechce se mi do vězení, a nemíním u soudu ani příliš mluvit. Má obhajoba má být dílem mého advokáta. Nebudu mu kazit práci. Mám jen jedno přání, aby obhajoba v žádném případě nevyužívala nějakého mého odstupu od ostatních obviněných. Mohl bych si lehce zlepšit vyhlídky, kdybych promluvil o svém nesouhlasu s Pachmanem, že se mi nic psát nechtělo... atd. A je možné, že soud či ten, kdo je za ním, by mě odměnil za takový postoj, protože by mě tím krásně znectil. Já však mám daleko větší radost z toho, jak jsme bez jakéhokoliv domlouvání vypovíдали všichni stejně, a myslím i pádně, než z toho, že nejsem tak namočen jako Tesař či Battěk, neboť jsem text petice nerozmnožoval ani ho nikomu nepůjčoval.

Dr. Hrazdira tím byl uspokojen a poznamenal, že za jiné situace by nemohl předvídat, jak soud dopadne. A co předvídá takto? – Přísně vzato je obvinění neudržitelné. Teď bude zajímavé, zda bude podána žaloba a zda ji soud přijme. Jestliže ji přijme, musíme v tom vidět i předpověď toho, že dojde k odsouzení, jelikož nemá smysl spustit proces, jehož výsledkem by mělo být zproštění, a tedy fiasko. Soud se bude konat v této zemi a v této době – jaro 1970. Proto nepředpokládá, že by se nějaký soudce odhodlal zprostit žaloby autora Dvou tisíc slov. Budu tedy pravděpodobně odsouzen, trest se však bude pohybovat

v dolní hranici, což je jeden rok. Podmíněný trest je málo pravděpodobný, ačkoli není vyloučen. – Myslím, že jsem nedokázal v té chvíli zakrýt své nemilé překvapení. Ne nad tím, co mi řekl, ale nad tím, že nedokázal rozptýlit mé obavy z toho, co jsem si myslel i bez něho.

Skutečně se ukázalo, že někteří z obviněných se na soud téměř těší, když už jim bude vnučen, a povědí tam pádně své. Například Václav Havel mě požádal o schůzku, aby se mnou promluvil o své koncepci: Naše petice, jak se dodatečně ukázalo, neměla žádný smysl a nabývá ho teprve chystaným soudním procesem. Bude tu příležitost ukázat špatnost dnešního režimu, položit soudu pár nepříjemných otázek a na jasných faktech dokázat, že jsme ve svém dopise měli pravdu, jak co se týká cenzury, tak i dalšího vývoje ve státě.

Vyložil jsem mu svůj postoj. On má přeci, tak jako já, možnost literární prací zastávat své přesvědčení. Není přece nejmenší naděje, že před soudem, který bude jistě pro nás speciálně sestaven, někoho zvikláme nebo o něčem přesvědčíme. Souhlasím s koncepcí, kterou zastává dr. Hrazdira, protože jednak může nám vynést co nejmenší tresty, a za druhé bez naší námahy velmi zjevně ozřejmí porušování zákona a lidských práv u nás. U soudu, kde obžalovaní plamennou řečí popuzují své blbé protivníky, kteří mají veškerou moc, a kde dojde ke křiku z obou stran, pochopí se pak i vysoké odvetné tresty. Řekne se všude, že je to teror, že jsme jim to řekli a že oni nám to dali, a tím se to bude považovat za věc víceméně v pořádku, protože v těchto režimech je to tak obvyklé. Mně však není jedno, budu-li sedět rok, nebo tři. Nemyslím si, že projeví zbabělost, když budu klidně a tvrdodíjně stát na tom, že jsem poslal petici, kterou jsem poslat měl právo, a co jsem v ní psal, do toho jim nic není, to soudu nepřisluší posuzovat. Odsoudí-li mě, stane se tak proto, že je o tom rozhodnuto jinde. A bude-li to bít do očí jako zjevná zpupnost a bezprávnost, která neobstojí před kritickým okem nejstřízlivějších právníků, k jakým patří dr. Hrazdira, prověřený dnes ve své funkci předsedy Svazu české advokacie, bude fiasko soudu a režimu větší, než jaké bychom mu mohli způsobit jinak. – Mluvili jsme o tom s Havlem ještě chvíli a on uznával oprávněnost takového názoru. Bude o tom ještě přemýšlet. S Václavem Havlem je vždy velice zajímavé jednání, protože má zvláštní, metodický postup při probírání všech představitelných alternativ, od nejdobrodružnějších až po nejoportunnější, přičemž jim všem popřává rovného práva ve své diskusi. Spontánně však tíhne k alternativám, v nichž je něco dráždivého a vtipného.

Ještě jednou pak chtěl se mnou mluvit, přičemž mi řekl, že ho požádal Pavel Kohout, zda by směl připojit svůj podpis k našim Deseti bodům. Co prý si o tom myslím. Zasmál jsem se tomu i vysmál. Kdybychom s tím souhlasili, dali bychom přece najevo, že svůj dopis nepovažujeme za petici, jak tvrdíme, ale za permanentní podpisovou akci. Pavel Kohout, chce-li, má jiné možnosti vyjádřit své politické přesvědčení, či dokonce svou solidaritu s námi v tomto procesu. S tímto Havel souhlasil, ale zanechal ve mně přece jen trochu podiv, proč s tím tedy přišel.

Nás všechny, kteří jsme byli na svobodě, tlačilo vědomí, že tři naši kolegové jsou ve vězení. Zpočátku, dokud jsem nebyl ještě obviněným, mohl jsem si s Luďkem psát. Jeho dopisy byly vždy vtípné a hrdé, četlo je mnoho lidí a všichni byli vždy překvapeni už tím, že se ve vazbě může vést korespondence, že si Luďek může objednávat literaturu nebo kupovat jídlo. Myslel jsem si, že vyšetřovatel nás nechává dopisovat si, jen aby něco vypožoroval o našich vztazích či něco odkryl. Bohužel však jsem nemyslel na Luďka tolik, kolik on na svět venku, takže jeho dopisů bylo víc než mých. A pak, jako obviněný, už jsem psát nemohl. V naší rodině se na něj myslelo často, kluci při nejrůznějších příležitostech prohodili nějakou poznámku o něm.

Na svůj proces jsem i pak myslel jen málo, ani mi nepřipadalo, že mám před soudem. V některých horších chvílích jsem si uměl dobře představit, jak jsem ve vězení, a pokaždé mi připadalo, že to snesu. Počítal jsem si k dobru to, že jsem dělal u Batů a žil v internátě, což nepoznal každý. Počítal jsem si i to, že jsem byl už v dosti pokročilém věku 26 let dva roky na vojně mezi hloupými ještě kluky, a jak jsem se toho strašně bál, vojenského režimu neustálého musení, a že jsem rád, že jsem to poznal. Říkal jsem si, konečně, že když mě zavřou, vyřeší se tím pro mne některé těžké osobní problémy. A že snad se to nakonec i sluší, abych aspoň byl trochu zavřen, když tolik lidí mi připisuje či připisovalo jakýsi kladný politický význam a mají teď ztížený život. Nemyslel jsem na svůj osud tedy nějak moc, ale pravda je, že ta hrozba se stala vytrvale působící brzdou myšlení na budoucnost: zdálo se mi, že nemá cenu pouštět se do větší práce, kupovat něco, usilovat o směnu našeho nedostatečného bytu, nevěděl jsem, mám-li si vlastně přát, aby se podařilo prosadit družstevní stavbu bytů v Litfondu. Vždycky když jsem na vězení trochu pozapomněl, připomnělo se mi dalším výslechem. Byl jsem dvakrát u výslechu kvůli Karlu Hádkovi, fotografovi ze Semil. Vždycky se mluvilo

i o Dvou tisících slovech, vždycky sice jen na okraji, ale současně běžela v rozhlase a v novinách nepřátelská kampaň pomluv a překrucování. Lidé mi na potkání říkali, co o mně slyšeli nebo četli, já jsem to nečetl ani neslyšel, ani jsem na to nebyl příliš zvědav. A vždycky se mnou jednali trochu jako s postiženým, částečně už odsouzeným člověkem. Ten pán, co u nás zvoníval a ptal se, zda něco nepotřebuju, přicházel pořád, ukázal se to být důvěryhodný člověk. Peníze, které mi nabízel, nechal jsem poslat na adresu Ivana Kubíčka v Ostravě ve prospěch zavřeného Oty Filipa. Psalo se mi velice těžce, Morčata jsou plodem mého rozpoložení, bylo to to jediné, co jsem mohl napsat, ale nemínil jsem psát politickou satiru ani alegorii, vědomě jsem se tomu vyhýbal. Psal jsem jen dál a dál a pouštěl do toho volně svůj strach i posměch, posměch sobě samému v první řadě, a dával si pozor, není-li to posměch jen hraný. Je to meziknížka, je to jedna z poloh, z nichž se svět vidí, je to pohled z úhlu, jenž mi byl nejvíce po ruce, není to však můj pohled zvolený. Pohled zvolený po úvaze byl by přece jen jiný. Když jsem byl za polovinou, začal jsem si najednou jen přát, aby si pro mne ještě nepřišli, aby počkali ještě měsíc, pak chybělo jen čtrnáct dní. Ale nepřišli.

Chtěl jsem však říci, že nás, kteří jsme byli na svobodě, tížilo, že druzí jsou ve vězení a že hlavně Pachman se má velmi špatně. Jednou mě požádal o schůzku Nepraš a navrhl, abychom napsali dopis Husákovi. Rozumělo se, že ho mám napsat já. V dopise, který jsme pak všichni podepsali, jsme upozorňovali na Pachmanův duševní stav, aby opět nemohl jednou někdo říkat, že o tom nevěděl. Žádali jsme Husáka, aby si nechal případ prošetřit, a bez požadavku, aby zasáhl, jsme pouze upozornili, že naši tři přátelé jsou bez soudu ve vězení už deset měsíců (bylo to v červnu), ačkoli jsou stíháni pro totéž co my, kteří jsme na svobodě. Ale nevěděli jsme, jak dopis doručit. Rozhodně jsme si nepřáli, aby ho někdo četl dříve než on a nechal jej vysílat ze Západu. To by uškodilo nám i Husákovi, který by se třeba už nemohl zachovat, jak by si jinak přál. Hledali jsme někoho, kdo k němu může přímo, ale na nikoho jsme nepřipadli. Nakonec jsem dopis musel jednoduše zanechat na sekretariát ÚV KSČ a žádat, aby si někdo pro dopis dolů přišel. Byla to soudružka Sedláková, které jsem řekl, že tuto cestu volíme, aby se dopis nedostal k StB a do zahraničního vysílání; už tím jsem chtěl zapůsobit k dobrému. Sympatickou formou mě ujistila, že dopis Husákovi osobně dá, a dál nevíme nic.

Čekalo se, že k soudu dojde do prázdnin. Ale bylo znát, že se o to

kdesi pořád vede spor. Jednou byl případ vrácen městským soudem prokuratuře k došetření. Prokurátor si na to stěžoval a Nejvyšší soud jeho stížnost uznal. Kolovaly pověsti, že nemůžou najít soudce, který by tento pochybný případ chtěl vzít. Říkalo se dokonce, že Rusové považují proces za nežádoucí. Hlasovalo se prý o tom v politbyru, Husák přehlasován, levice jej tlačila.

Když už jsem svému stavu obviněného trochu uvykl, požádal mě o schůzku Dušan Hamšík a důvěrně mi svým obvyklým stylem sdělil, že se konalo další hlasování, v němž bylo rozhodnuto stíhat několik lidí, včetně mne. Nevěděl, pro jakou věc, měl tam však být i Procházka. Protože ten však do Deseti bodů namočen nebyl, usoudili jsme, že jde o další stíhání, pravděpodobně kvůli Semilům. Podle Dušana bylo možné, že mě přijdou zatknout. Byla to nemilá zvěst, po níž jsem dokonce zauvažoval, jestli bych neměl utéct: nikoli za hranice, ale do Československa. Schovávat se, psát, posmívat se jim pravidelnými články rozšiřovanými po lidech.

Radil jsem se o tom s Josefem Zemanem a s Madlou. Josef mě podporoval. Mluvili jsme o tom, jaký je to vlastně nesmysl, že si někdo vzpomene někoho zavřít a klidně si pro něho přijde nebo ho pozve do vězení, a oběť se netečně nechá zavřít. Každé zvíře by uteklo! Je to hrozná degenerace. Dřív lidé utíkali před pronásledovateli, bránili se nějak. Ale Madla mi strašně vynadala, protože prý bych nic nepsal, nechal se ukrývat, živit a byl bych s tou ženskou. To mě rozzuřilo tak, že jsem se rozhodl neuprchnout. Josef mi pak řekl: „Každá ženská tě bude raději vidět zavřeného, než by tě nechala na svobodě s jinou.“

Madla však vyslovila i jinou, vážnější námitku: Teď mě musejí pod nějakou záminkou soudit, aby mě mohli zavřít. Z vězení mě musejí někdy pustit. Soud pro ně není příjemný. Ale kdybych utekl, určitě by mě vypátrali a mohli by mě i zabít, bylo by to pro ně bez rizika. Myslela tím naše agenty Rusů.

Ale žádné další obvinění nepřicházelo, přicházelo jaro. Bylo zřejmé, že přítel Dušan mi sdělil důvěrnou informaci o prvním stíhání, když už jsem měl za sebou výsledky. K procesu nedocházelo, docházelo však k něčemu vážnějšímu, širšímu a horšímu: k postupnému zotročování lidí okolo mne. Všichni se poslušně dostavovali k prověrkám, straníci i nestraníci, a všichni pracně, s vynaložením veškeré inteligence i charakteru hledali přijatelné odpovědi na otázky: přijatelné pro ně samé i pro komisi. Lidé si osvědčené odpovědi vyměňovali jako taháky. Zjistil jsem, že jsem snad jediný, koho se nikdo neptá na názory,

snad jedině při výsleších, a nikdo mě nežádá, abych je odvolal. Úpadek hrlosti je tak všeobecný, že ta hrstka lidí, kteří se nedali zastrašit a nechali se vyhodit z práce, bude jednou v těžkém postavení: že se nebude ke své věrnosti ani smět hlásit, jelikož se to bude brát jako urážka všech, kteří prohráli.

Potkávám lidi, kteří mě rádi vidí. Má to pro ně cenu příznaku, že ještě není nejhůř. Ale potkávám i lidi, kteří mi nepřejí nic zlého, ale diví se, že nejsem ještě zavřen. A jsou i lidé, jimž je to až podezřelé. Co dělat?

Přešlo jaro, přišlo léto, nastal podzim. Obžalobu a předvolání k soudu dostal jsem, dostali jsme až v říjnu. Bohužel bych teď asi měl jít tu žalobu najít a vypsat z ní zajímavá místa, což se mi už nechce, protože je jedna hodina v noci, a tak až zítra.

22. listopadu 1970

Na obsílce stálo už „Tesař a spol.“; počítali tedy, že Pachman se líčení nezúčastní. Spolčili jsme se prý k tomu, abychom „z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky prováděli podvratnou činnost proti jejímu společenskému a státnímu zřízení a jejím mezinárodním zájmům“, čímž jsme spáchali prý „trestný čin přípravy k trestnému činu podvracení republiky podle §7 odst. 1, § 8 odst. 1 tr. z.“.

V odůvodnění psal krajský prokurátor dr. Štilip, že Luděk Pachman prý už v dubnu 1968 pojal „záměr projevit veřejně nesouhlas s vývojem politických poměrů v republice a mobilizovat veřejnost proti změnám ve vedení strany a proti uplatňování státní autority. S touto myšlenkou seznámil postupně v průběhu května a června při rozhovorech odbývajících se v jeho bytě v Praze 5 své nejbližší přátele...“ A při své dovolené v Luhačovicích navštívil mě v Brumově a požádal mě, abych... atd. Dále se tam říká, že účelem táboráku na Požáře bylo získat dr. Pavlišťíka a ing. Zikmunda k podpisu a seznámit asi dvacet účastníků s myšlenkovou podstatou prohlášení. Došlo k několika schůzkám v Praze na Střeleckém ostrově, kde byl text schvalován. Pachman se jej pak snažil rozšířit mezi větší okruh lidí; dal jej funkcionářům ZV ROH dolu Ant. Zápotockého v Úžíně a kromě toho jej dal Josefu Wagnerovi se žádostí, aby jej rozepsal a projednal s Ludvíkem Pacovským. Ing. Rudolf Battěk jej předal funkcionářce ZV ROH ČKD Dukla Jaroslavě Filipové a funkcionáři ZV ROH n. p. SONP Kladno Karlu Valachovi na zasedání „koordinačních obvodních výborů ROH“

a požádal je, aby text projednali ve svých výborech. Rovněž Jan Tesař po skončení schůzky představitelů „obvodních koordinačních výborů ROH“ v Praze 6 na Flemingově nám. seznámil asi 10 účastníků s obsahem prohlášení se zřejmou snahou získat jejich souhlas a podporu. Krom toho dal text přečíst několika přátelům. Po zadržení Pachmana dne 22. srpna 1969 v jiné trestné věci se ujali iniciativy Tesař a Battěk a chtěli zjistit, zda signatáři – po změně situace vydáním zák. opatření 99/69 sb. – trvají na svých podpisech. Navštívili Emila Zátopka, jednali s dr. Neprašem a doc. Kohoutem. Václav Havel vyhledal Tesaře a s ním navštívil ing. Battěka, aby zvážil novou situaci. Battěk a Nepraš navštívili Jiřího Hochmana. „Když většina signatářů na signaci setrvala, bylo dohodnuto, že původní plán odevzdat prohlášení ústavním a stranickým orgánům bude dodržen.“ Battěk rozmnožil text pro všechny poslance ČNR a pro 11 redakcí denních listů, rozhlas, televizi a ČTK. „Nato dne 5. září 1969 doručili ing. Battěk a dr. Tesař prohlášení datované dnem 21. srpna 1969 dohodnutým adresátům.“

Své obvinění jsme všichni „po objektivní stránce doznali“, hájíme se však prý tím, že jsme jen kritizovali některé dílčí jevy v současné politice, uplatňovali ústavou zaručené petiční právo.

„Tato obhajoba nemůže obstát. Z obsahu prohlášení je totiž dostatečně patrné, že obviněným nešlo o uplatnění petičního práva..., ale u příležitosti prvního výročí zásahu vojsk Varšavské smlouvy bombasticky vyjádřit s tímto zásahem nesouhlas a odpor ke konsolidačnímu procesu, vyhlásit odhodlání bránit pokračování konsolidačního procesu a dát příklad pravicovým a kontrarevolučním živlům k následování. (...) Proces konsolidace... hodnotí jako politiku stálých ústupků před vyhrožováním, a nesouhlasí s ní. Vyslovují se proti výměně osob ve funkcích a na vedoucích místech, k níž došlo po dubnu 1969, a volají po opětovném zrušení cenzury... V prohlášení uvádějí, že neuznávají úlohu KSČ jako mocenské organizace a proklamují požadavek, aby vztahy mezi politickými stranami v Národní frontě byly partnerské. Tato formulace znamená ve skutečnosti popření vedoucí úlohy KSČ, která i při důsledném zachování demokratického centralismu se nemůže ve všech situacích vzdát využití mocenských prostředků a nemůže oslabit své postavení tím, že by přijala zásadu partnerství v Národní frontě, která by znamenala zavedení pluralitního politického systému se všemi důsledky vyplývajícími z politické opozice. Chaotickému stavu by napomáhalo plnění závazku, který

obvinění převzali jako signatáři prohlášení, že budou usilovat o horizontální dorozumění mezi složkami společenských organizací, tedy mimo rámec Národní fronty. Stejný účinek má prohlášení, že obvinění budou projevovat odpor funkcionářům, kteří by měli být podle jejich názoru odvoláni, a budou je ignorovat.

Obvinění požadují, aby jim bylo přiznáno *právo nesouhlasit s vládou*, prohlašují, že do vyřešení tohoto požadavku budou *odporovat zákonnými metodami všemu, co bude proti jejich rozumu, svědomí a přesvědčení.* (Zdůrazňuji já)... Jsou to postoje promyšlené a uvážené, čemuž nasvědčuje i to, že obvinění i při vyšetřování na nich v podstatě setrvali. Uvádějí sice, že hájili socialismus, ale jaký to byl socialismus, vyplývá z toho, že *vycházeli z netřídního přístupu ke společenským jevům*, což je typické pro revizionisty a pravicové oportunisty všech období... *Prohlášení je nemarxistické* a ve svých důsledcích znamená útok proti socialistickým principům výstavby státu. Není náhodou, že obvinění byli vysoce aktivními činiteli v období tzv. obrodného procesu, kdy se angažovali formou osobních vystoupení a publikační prací. Obviněný Ludvík Vaculík byl autorem pamfletu 2 000 slov...“ A tak dále.

Je to nehorázně drzé a blbé. Státní prokuratura a státní soud úplně klidně přejímají argumentáž stranické propagandy. Napsal jsem pro dr. Hrazdiru poznámky k obžalobě. Vyjádřil jsem v nich i toto:

„Přemyslím o Vašem názoru, že se stěží najde soudce, který by si troufl zprostit obžaloby autora 2 000 slov. Abych pravdu řekl, zdá se mi proto pro takového obžalovaného vhodné jiné chování, je-li k očekávání věcný a střízlivý průběh soudu, než je-li k očekávání šaškárna s předem přidělenými úlohami. V prvním případě bych považoval za vhodné odpovídat rozumně na otázky, v druhém případě sprostě jim tam vynadat, ať se pak stane cokoli. Nakonec však přece jen ještě něco věcně: Nevím, jakou váhu mívají takové ty všeobecné charakteristiky obžalovaných. Ani ne tak pro tu charakteristiku žalovaného Vaculíka, jako spíš pro posouzení jeho úmyslů bych upozornil, že se v jeho psaní nenajde nikdy útok přímo na socialistické zřízení, ale jen na osoby a funkce. Dokonce i ve Dvou tisících slov, což ale nemůže žádný obhájce říci, pravda.“

Dr. Hrazdira mě pozval k rozmluvě, ke které mě ze své kanceláře odvedl do jiné místnosti, neboť prý tam má velikou zimu, což taky měl. Řekl, co si myslí. Z toho, že líčení proti osmi lidem v tak složité věci s rozsáhlým spisovým materiálem bylo stanoveno jen na dva dny a –

jak se informoval – do malé jednací síně, usuzuje, že je úmysl uspořádat proces nenápadný, bez televize a velkých komentářů. Tím se potvrzuje, že dělat z něho politickou tribunu nebude mít smysl, nikdo by se o tom ani nedověděl. Mohu samozřejmě mluvit, jak chci, mohu dokonce i tak říci, co chci, zvolím-li věcný tón. On mi navrhuje postup, o němž jsme už mluvili. Souhlasil jsem.

Mluvil jsem o tom takto s Neprašem a Havlem. Oba dva nemohli a ani mi nemínili můj postoj vyvracet, ale měl jsem dojem, že se neradi loučí s představou, jak to tam „rozsvítíme“. Myslím, že Nepraš byl mnou zklamán. Co se dá ale dělat. Oni se na svůj proces připravovali jako na příležitost zase výrazně protestovat. Věnovali tomu určitě víc myšlení než já; mne to otravovalo a zdržovalo od jiného. Při pomyšlení, že mě čeká soud a že bych tam měl mluvit, stahovalo se mi povědomým způsobem srdce a dělalo se mi nedobře od žaludku jako v roce 1967 před sjezdem spisovatelů, při jednáních na ÚV KSČ, při reportážích v Semilech, po publikaci Dvou tisíc slov a při psaní Deseti bodů. To všecko vyžadovalo napětí sil a vůle, jaké považuju za nenormální, mírně extatické, a někdy mi to připadá před lidmi i směšné. Hrdinství dovedu přijmout jako projev chvíle, reakci na okamžité násilí, ale ne jako chladně plánovanou akci. Chladně plánovaná akce se mi líbí, když je moudrá, uvážená, nesmírně předvídatá a vytrvalá a naprosto kvalitní v použitých prostředcích. Chápal jsem Havlův výsměch nad větami obžaloby. Ale zaujal mě a imponoval mi postoj dr. Hrazdiry, který řekl asi toto: „Já jsem právník pozitivista. To jest, držím se práva, které je dáno. Ponechávám stranou svůj soud o něm. Považuju za nejdůležitější, aby zákon, ať je jakýkoli, platil a byl respektován, to mi dává cosi pevného, čeho se můžu držet. Ve světle takového zákona vypadá daný případ tak a tak, prosím, a já vám mohu říci, že váš případ nevypadá špatně. Proto mě samého zajímá, jak dopadneme s obhajobou, přijmete-li ji a také ji dodržíte. Vy se přece nemůžete vážně domnívat, že se vám podaří soud přesvědčit o vašich tezích. Ale mě zase nikdo nepřesvědčí o tom, že petice se má omezit na projevy souhlasu. Ani prostá tzv. stížnost pracujících – a petice je něčím víc – nesmí být potlačována. Prosím.“

Hlavní líčení bylo stanoveno na 15. a 16. října. Den předtím jsem se s Madlou šel podívat k soudu, abychom si zajistili vstupenky. Náměstek předsedy městského soudu dr. Rojt řekl, že vstupenky jsou bohužel už rozdány, ale že líčení se stejně nekoná. „My jsme to odročili,“ řekl radostně, jako by to byli odročili oni. „A důvod?“ chtěl jsem

vědět. „Zdravotní stav Pachmana mu znemožňuje zúčastnit se.“ Ale předtím to přece svolali už bez Pachmana. Madla mi pak vytkla, že jsem se k dr. Rojtovi choval až nespravedlivě nepřívětivě, když mi tak radostně oznámil odročení. Nový termín nebyl dodnes určen. Kolovaly řeči, že se konalo nové hlasování na polbyru. O účast na procesu projevil zájem cizí instituce.

Za několik dní byl z vazby propuštěn Luděk a po něm i Tesař a Batěk. Luděk však pokračuje v hladovce vyhlášené ve vězení. Nejí, nemluví a nedívá se.

(Poznámka: Je jasné, že dr. Hrazdira je prověřen. Musí mít důvěru politických míst. Je možné uvažovat i tak, že byl tázán, jak se stavím k soudu a jak bych se tam mínil chovat. Podle toho pak byla zvolena hra.)

23. listopadu 1970

Konečně se dostávám k vyličení nedávné události, která mě podnítila, abych přece jen pokračoval v těchto záznamech přerušovaných loni. Řekl jsem si, že tuto událost musím zapsat, a řekli mi to i lidé, jimž jsem o ní čile vyprávěl. Snažil jsem se, aby jich bylo co nejvíc.

Právě před týdnem asi v deset hodin dopoledne zazvonil u nás pán a s velkými omluvami předložil mi obsílku k výsledku. Řekl, že jsem tam měl být v osm hodin, ale obsílka se nějak zdržela, proto přijel osobně, má dole volhu a hned mě zaveze do Ruzyně. Jestliže však nemůžu jet hned s ním, je oprávněn sjednat se mnou jiný termín, a to na zítřek v osm. Odpověděl jsem, že opravdu s ním hned nemůžu, protože čekám návštěvu, že tedy přijdu zítra. Podepsal jsem převzetí obsílky a on odešel.

Byl jsem z toho trochu zkoprnělý: náhlé předvolání, zdvořilá nabídka rychlého odvozu; Ruzyň, a nikoli Bartolomějská. Prohlédl jsem si až teď pořádně, co jsem dostal: předvolání svědka, datováno 10. listopadu, dnes však je 16. listopadu, účel „bude sdělen dodatečně“, podepsán kpt. Tita. Jsou to velice ošklivé písemnosti, tyto obsílky, a lidé, kteří mi je zatím doručovali, nikdy nebyli úplně v pořádku, vždycky se točili u našich dveří jako nesmělí nepoctivci se špatným svědomím. Uvažoval jsem, do čeho mohu být ještě namočen. Můj proces to není, ten je obsluhován v Bartolomějské. Semily to nebudou, to by dělal Hradec Králové, kde mě v létě vyslyšali kvůli Hádkovi. Musí jít o celostátní případ, když to má Ruzyň. Uvažovali jsme o tom s Madlou a přišli na to: bude to případ Steinových. Rozneslo se před několika měsíci, že byl zatčen dr. Stein a jeho družka paní Milena Kubiasová,

dále Poledňák a nějaký dr. Šedivý. A jsou vyslýcháni další lidé, kteří ke Steinům chodili.

Dr. Stein je pracovník holandského velvyslanectví a Milena Kubiasová pracovala na francouzském. Seznámili jsme se s těmito výraznými lidmi na podzim 1968, když jsme pro našeho Martina žádali o francouzské studijní stipendium. Několikrát jsme si na ně vzpomněli a bylo nám jich obou líto, ačkoli jsou to prý špióni. Nebo právě proto, neboť být u nás špiónem musí jistě také být zážitek mimo evropskou normu.

Když jsem si našel vysvětlení, už jsem na to nemyslel, jenom jsem si připomínal, že musím moc brzo vstávat. Náš Janek řekl rozvlácným svým přednesem: „Kdyby ti aspoň zajistili plynulou dopravu!“ A skutečně, do ruzyňské věznice jsem dorazil o dvacet minut později. Plechové dveře se se zabzučením otevřely, podal jsem mladé esenbače obsílku, zatelefonovala kamsi a pak řekla: „Soudruh kapitán vám vzkazuje, že on je dochvilný. Máte si počkat.“ Vytáhl jsem z aktovky učebnici norštiny a četl jsem si. Kolem občas prošla skupina vězňů, někteří v civilních šatech, jiní v odpudivé teplákové hnědé soupravě. Muži i ženy. Jedna mladá žena přiblblého výrazu se vesele a ráda postavila ke zdi, kam jí strážný nakázal. Starší člověk v civilním obleku, který na něm velice plandal, měl v obličejí výraz tak hrozný, že ho vidím v duchu ještě teď: naprosté prázdno a zničení, truchlivá skleslost obličejových svalů, šedá svrasklá kůže, byla to tvář jen dle anatomické příslušnosti: ústa, nos, oči. V jejich pohledu ani ve výrazu úst nebylo vidět nic, co charakterizuje individuální osobnost. – Chvilku je tam vždycky nechali čekat a pak je vyváděli kamsi ven. Plechové dveře jen bzučely. Vedle vrátnice byla strážnice, dveře byly otevřeny, uvnitř se nečinně poflakovali tři policajti, hlasitě mluvili o nesmyslech, spíš vykřikovali jednotlivé věty, jež dohromady ani netvořily rozhovor. Občas si dal některý bzučákem otevřít dveře a bez čepice vyšel ven s prázdnou pивní lahví v ruce. Ze strážnice na něj ještě volali: „A hele, vem mi tam taky dvě, jo?“

Byl jsem v tomto „kulturním institutu“ už v roce 1967, kdy mě v souvislosti s mým projevem na sjezdu spisovatelů vyslýchali podplukovník Kubík a kapitán Vavřín. Tehdy jsem se velice bál, teď nic. Byl to tehdy výslech velice dlouhý, trval den, únavný také vysokou úrovní diskuse, kterou proti mně vedli: podplukovník Kubík znal každý řádek, který jsem napsal, používal proti mně mých vlastních vět z Rušného domu. Konfrontoval mne se mnou, žádal vysvětlení

rozporů mezi mnou a mnou: vracel mě k mým lepším, stranicky uvědomělejším dobám. I tehdy tu byla ta železná vrata a železné dveře, ve vrátnici nějaký esenbák a po chodbách chodily uniformy. Ale když na to vzpomínám, zdá se mi, že tehdy to byli pěkní červení policajti, pomalí a slušní, měli styl a formu. Teď jsem viděl klacky s výrazy holomků, kteří bez disciplíny a bez čepice bloumali sem a tam s lahve-mi piva. A vůbec všechny obličejce, které se tu teď vyskytovaly, byly odporně prázdné a tupé, některé byly dokonce blbostí až zkroucené. Úředníci v civilu, přicházející a vycházející, byli samí očividní fyzlové a duševní chudáčci, někteří smutně hubení, jiní tlustí jak prasata, s dvojími podbradky. I jejich civilní klobouky byly odporné. Bylo na nich přesně vidět, že byli prověřeni a proč. Všecky ty fyziognomie spojovala nadutost a podlost, byli to špinavci, zbabělci a kariériste každým coulem. Například jsem tam uviděl také Vladimíra Ráže, největšího vola, jakého jsem na vojně poznal; byl mým velitelem čety v tzv. přijímači jako desátník aspirant a byl tak slabošský, ukníkaný, buzerantsky šišlavý a neoblíbený u ostatních poddůstojníků i důstojníků, že ho z vojny vyhodili a on se uchytil zřejmě v tomto vědeckém oboru. Šel proti mně po chodbě, měl dlouhý bílý plášť, díval se upřeně na mě, naprosto jistě mě poznal, ale nedal to najevo a já jsem ho rovněž nechal projít bez poznámky.

Když uplynula zase asi půlhodina, požádal jsem znovu ženu v uniformě policajta, aby panu kapitánovi prostě řekla, že odcházím a že přijdu v dobu, kterou mi udá. Chápu, že má práci, musím proto počkat, když jsem přišel pozdě, ale nemusím přeci čekat zrovna tady. Zvedla telefon a řekla asi toto: „Soudruhu kapitáne, pan Vaculík chce vědět, kdy asi budete mít na něj čas, on by si rád zašel na svačinu.“ Pak mi řekla, že soudruh kapitán mi vzkazuje, že on je zvyklý na dochvilnost, proto musím počkat ještě asi půl až tři čtvrtě hodiny. A zmáčkla bzučák, abych mohl vyjít.

Vyšel jsem z budovy a po nádvoří zamířil k železné bráně, která se přede mnou bez dotazu sama otevřela. Nešel jsem na svačinu, protože jsem to neměl v úmyslu, šel jsem ven do polí a na hřbitov. Přemýšlel jsem o roce 1967 a o své první návštěvě tady, jak mě taky vypustili v poledne ven, abych se mohl naobědvat, a jak mi dovolili zatelefono-vat z jejich telefonu domů, že se tam zdržím. Jak jsem měl strach a přemýšlel, co se mnou asi chtějí udělat. Tehdy jako dnes šel jsem do polí a prohlížel si Ruzyň z vršku a představoval si, že to kdysi byla vesnice, a jak zanikla.

Podél cesty rostly hrušně, zvedl jsem ze země několik hrušek, byly malé a dobré. Svítlo bledě slunce a bylo chladno. Pozoroval jsem se, jak mi je, a říkal si, že když to vydržel Pachman, musím také já, neboť jsem na to líp připraven než on. Vždycky a znovu vítězí svině opřené o sílu blbců, a my se neumíme proti nim správně postavit. Moje drahé poučení je, že v příštím kole musíme si ke svým šlechtně znějícím cílům osvojit moc, bez předsudků a citlivůstkářských ohledů. Jestliže je někdo tak ušlechtilý a ctnostný, že se nechá zaskočit darebáky a blbci, je ještě větší blbec a patří mu všechno, co s ním provedou. Ne, nemůžu cítit žádnou lítost nad sebou a nad námi, všechno je v pořádku a odůvodněné.

Za tři čtvrti hodiny jsem se vrátil do věznice. Za deset minut pro mě přišel vyšetřovatel kpt. Tita. Pozdravil, představil se a řekl: „Nesmíte se zlobit. Měl jste tu být v osm hodin. Já jsem zvyklý na dochvilnost.“ – „Měl jsem tu být v osm hodin, ale včera,“ řekl jsem. Nenechal mě domluvit a úsečně řekl: „Tak snad bychom si ty komentáře mohli odpustit, tady na chodbě.“ Nenávidím takové vyjadřování: říká „snad bychom si mohli odpustit“, ale myslí tím jenom mne. Ale mlčel jsem až k výtahu. Otevřel mi dveře klece s výraznou zdvořilostí. Když se výtah rozjel, řekl jsem: „Dlužíte mi vysvětlení, proč jsem předvolání datované desátého a určené na šestnáctého v osm hodin dostal až šestnáctého v deset.“ – „To není moje věc,“ řekl, „já jsem je odevzdal do výpravny včas.“ – „To za prvé,“ řekl jsem rovněž úsečně, „a za druhé: v každém civilizovaném městě by mě musela průměrně výkonná městská doprava dopravit od Veletržního paláce do Ruzyně za hodinu. Není moje vina...“ Přerušil mě slovy: „Prosím, to vám uznávám.“ – „Takže v systému založeném na nedochvilnosti nemůžete o své dochvilnosti mluvit,“ řekl jsem.

V mlčení došli jsme dlouhou chodbou v pátém patře až k jakési kanceláři. Otevřel dveře a pobídl mě dovnitř. Byla to malá místnost s holým stolem, na němž stál jen telefon, u stolu byla jedna židle pro vyšetřovatele, po straně stolu židle pro vyšetřovaného a malý stolek s psacím strojem a židli pro písáčku. Řekl, abych si sedl. Byli jsme tam sami.

Kapitán Tita je člověk menší štíhlé postavy, má inteligentní obličej sebevědomého výrazu, černé brýle, přesně uvázanou kravatu na světlé košili. Napadlo mi hned, že se vůbec nehodí k těm fyziognomiím tam dole, a byl jsem zvědav, jak bude jednat dál. Pocítil jsem nepříjemné napětí a strach a musel jsem si připomenout, že se mi

opravdu nemůže stát nic jiného, než že mě zavrou. A hle, najednou jsem vůbec neměl strach, nebylo z čeho, když vím, že on, oni mají mnohem méně jistoty než já.

Začal. Řekl mi, že je stíhána skupina osob pro špionáž a ještě cosi, mezi nimi dr. Steina a Milena Kubiasová. Protože jsem se s nimi stýkal, jsem předvolán jako svědek a jsem povinen... jako obvykle. Bleskově jsem přehlédl své vědomosti a rád zjistil, že o těch lidech nevím nic, co by StB mohlo zajímat. Jednání bude tedy krátké. Omyl však!

24. listopadu 1970

Požádal mě, abych sám plynule vyprávěl, jak jsem Steina a Kubiasovou poznal, jak jsem se s nimi stýkal, a všechno, co o nich vím. To je jejich starý postup: vypravujte nám sám..., abychom z toho, co vám mezi řečí proklouzne, zachytili něco, co zatím nevíme. Odmítl jsem to a požádal ho, aby mi kladl přesné otázky, na něž budu podle nejlepší své vůle přesně odpovídat. To zas odmítl on a upozornil mě, že podat co nejúplnější svědeckou výpověď je mou povinností. Řekl jsem, že ji chci podat, ale že chci mluvit jen přesně k věci, to jest k vyšetřované trestné činnosti, že však nevím, v čem je spatřována. A tu na mě ten bystrý človíček zahrál něco, co by bylo těžko možno uchopit a výstižně pojmenovat vydíráním, ale čemu jsem přesto tak rozuměl. Řekl mi, že je mu známo, že mám svůj vlastní proces, o němž něco četl, jakýmsi gestem naznačil, že nikoli pouze v novinách. „Jak snad víte nebo nevíte,“ řekl, „váš případ se v současné době diskutuje,“ ukázal palcem směrem nahoru. Odpověděl jsem, že to sice nevím, ale můžu si to domyslet. „A podle toho, jak tady budete vypovídat, může také být posuzován váš občanský postoj...“ nevím přesně, jak to řekl, ale pochopil jsem. Pak mě vyzval, abych povídal. „Můžete začít,“ nebo „tak povídejte,“ řekl.

Řekl jsem v několika větách, kterých bylo méně, než jsem i sám chtěl, že jsem dr. Steina a paní Kubiasovou poznal na podzim roku 1968, když jsme se ucházeli o francouzské stipendium pro Martina. Setkal jsem se s nimi buď sám, nebo společně s manželkou asi čtyřikrát či pětkrát. Ráz mých návštěv byl přátelský, nepozoroval jsem při nich nic, co by se podobalo nějaké výzvědné činnosti... Vyšetřovatel mě upozornil, že není mou věcí posuzovat, jaké povahy byla jejich činnost. Řekl jsem, že neposuzuju všechnu jejich činnost, nýbrž jen jejich styky se mnou. A předpokládám, že špión má shánět nějaké utajované skutečnosti, ať už vojenské, hospodářské či politické. Jeli-

kož však já jsem žádné takové neznal, nemohli u mne špionážní činnost vykonávat. „Zvali si tam lidi a zjišťovali jejich názory,“ řekl vyšetřovatel. Řekl jsem, že tenkrát všichni vyslovovali své názory naprosto svobodně a všude, já například jsem u dr. Steina mohl říkat jen to, co jsem tehdy říkal všude a co jsem psal.

Nato sáhl pan vyšetřovatel po další psychologické pomůcce. „Vy přeci nemůžete vědět, jak tyto názory zpracovávali a jaké svodky posílali svým nadřízeným.“ – „To nevím,“ připustil jsem, „ale to není moje věc.“ – „Ne? Mýlíte se,“ řekl a naznačil, že se mohu octnout v jiné situaci, kdyby se prokázalo, že zdánlivě nevinné údaje získané ode mne sloužily trestné činnosti někoho jiného. Namítl jsem, že pokud vím, u trestných činů proti státu vyžaduje se úmysl. A ten by mi musel být prokázán. – „Myslíte?“ řekl. Toto slůvko „myslíte?“ užil velmi často během výslechu. Někdy jako jemného varování a výhrůžky, jindy – připadalo mi – jako pomůcky k zakrytí rozpaků a nejistoty, když nevěděl, co říci. „Víte, co například napsali o vás?“ zeptal se. Řekl jsem, že nevím a že mě to nezajímá. „Ale přece jen by vás to zajímat mohlo,“ podíval se do papíru. „O vás napsali, že udržujete poměr s příslušnicí ministerstva vnitra. – Co na to říkáte?“ – „Nic,“ odpověděl jsem tuším. „No co, je to pravda?“ zeptal se. „Co,“ řekl jsem a pomyslel jsem si, že už je to tu, že jednou museli i s tímto přijít. Ale věděl jsem, že oni nejlíp musejí vědět, že Z. není příslušnicí ministerstva vnitra a že nic v našem vztahu není materiálem pro ně, jediné mají příležitost ke sprostému nátlaku. „Je to pravda?“ opakoval. „Na to nemusím odpovídat, protože to nesouvisí s věcí.“ – „Ale je to pravda, nebo není?“ Udělal jsem přeci jen chybu, ale už nikdy se mi nemůže stát, že bych ji opakoval. Řekl jsem, jako bych musel odpovídat: „Není pravda, že jsem udržoval styk s příslušnicí ministerstva vnitra.“

Přešel to a ptal se, pořád jsme tam byli sami, kdo se zpravidla schůzek u Steinů zúčastňoval. Ohradil jsem se proti termínu schůzka. Řekl, že je to jedno. Řekl jsem, že termín schůzka má smutně proslulý zvuk. Byly to návštěvy. „Když si s někým smluvíme návštěvu,“ řekl, „je to schůzka, či ne?“ Řekl jsem, že pro ně ano, pro mě ne. Opakoval však otázku, kdo se zpravidla zúčastňoval. Řekl jsem, že „zpravidla“ nikdo. Pokaždé tam byl někdo jiný. Chtěl vědět, kdo. Odpověděl jsem, a opravdu jsem o tom přemýšlel a na nikoho víc jsem si v té chvíli nevzpomněl, že jednou jsem tam zastihl Jana Procházku a jindy nějakou manželskou dvojici, jejíž jména jsem zapomněl. Zeptal se mě,

koho ještě jsem tam viděl. Řekl jsem, že si už nepamatuju. „Ale nepovídejte!“ řekl posměšně. To mě rozzlobilo. „Vyprávějte, kdo tam ještě chodil a o čem se tam mluvilo.“ – „Nevzpomínám si už na nikoho, a o čem se mluvilo, nevím.“ – „Ale jděte!“ řekl zas ten uhlažený sprosták. „Nemluvte se mnou jako s klukem!“ řekl jsem ostře. Přijal to mlčky a s klidem, na němž si dal velmi záležet, opakoval svou otázku: „Řekněte, o čem se na těchto přátelských návštěvách mluvilo. Snad si na to můžete vzpomenout.“ Zalitoval jsem, že jsem se nechal unést zlostí, a pocítil jsem přání vyjít s ním slušně, bude-li nadále slušný. Odpověděl jsem tedy, že se na těch návštěvách mluvilo samozřejmě o všem možném, ale detailně už si nemůžu vzpomenout, protože je to dávno. Tak abych prý si vzpomněl aspoň na něco. Opakoval jsem, že se mluvilo o všem, o čem tehdy lidé spolu mohli mluvit. Trval znovu na tom, abych mu aspoň něco z toho jmenoval konkrétně. Řekl jsem, že konkrétně to mohlo být o dětech, o rodině, o literatuře, o politice a o Rusech. Ptal se dál, co se říkalo o politice a o Rusech. Řekl jsem, že to, co se tehdy říkalo všeobecně: kritizovalo se politické vedení a jeho činnost v souvislosti s příchodem Rusů. Chtěl vědět, kdo z vedení byl kritizován jmenovitě. Řekl jsem..., a to už vlastně nevím, co jsem řekl. Asi jsem řekl, že všichni, kteří tehdy byli ve funkcích.

Každý výslech má dvě části. Nejprve takovýto zálužný rozhovor, který se liší vždycky jen podle toho, jaký je vyšetřovatel, ale vždycky má za účel otevřít téma, naznačit vyslychanému, nač bude tázán do protokolu..., a zmást ho také, protože při výslechu do protokolu pak je nenadále řeč ještě o něčem dalším a otázky, které byly takto povšechně probrány v rozhovoru, jsou přitlačeny hlouběji do jeho poplazené duše. Jsou to svině, ať jsou jakkoli slušní ve formě. Nabyl jsem dojmu, že každý vyšetřovatel má dva plány, podle nichž jedná. V tom prvním klade otázky, ostré nebo tupé, ale k věci, která je předmětem vyšetřování. Ve druhém plánu sleduje cosi jiného, k čemu zabíhá jenom malými, opět chytrými nebo hloupými odbočkami a narážkami. Má k tomu na pomoc ještě jiný spisek nebo aspoň papírek než ten hlavní. Tady chytá nitky k jiným případům a shromažďuje materiál k jinému vašemu procesu, který by vám vypukl, kdyby došlo k extrémnímu puči, tady tiše syčí gangsterství uvázané zatím na chatrném papírovém řetěze zákonů dodržovaných sice pochybně, ale přece jen jaksi. V tomto jejich druhém plánu cítil jsem vždycky tiché snování mého procesu kvůli Dvěma tisícům slov, procesu, v němž by se mělo dokázat, že jsem na zahraniční objednávku a za peníze napsal pro-

gram, podle něhož moji muži, které by mi dokonce předvedli a odsoudili by je se mnou, provedli ty a ty trestné činy, snad i vraždy, a byl by to generální proces zahrnující Dubčeka... až obyčejné pisatele, kteří do Literárních novin posílali své vlastenecké dopisy a lehkověrné rezoluce. V tomto druhém plánu mi hrozí, jak se v nejčernějších chvílích domnívám, že se ztratím kdesi bez soudu, půjde-li to dále takto a skrytý urputný zápas dvou frakcí se bude stupňovat. Podle tohoto druhého plánu mohou být do mého bytu podstrčeny a pak v něm objeveny závažné dokumenty, může někdo být zavražděn a já přistižen nad jeho mrtvolou. Prvnímu plánu můžu čelit rovněž hrou na zákon: stát na svých právech, směle se jich dožadovat, ohražovat se, odmítat výpověď, občas něco někam napsat, dávat o své existenci vědět světu a psát velké knihy, jež – sakra, hrome, kruci, to je darebáctví! – nebudou vydávány, ale jen přechodně, a pak vyjdou a všecko se ukáže! Druhému plánu, kdybych mu uvěřil a chtěl mu čelit tak, abych se zachoval, mohl bych čelit jedině tím, že bych je co nejdříve uklidnil: stal se nevýznamným, stáhl se do nějakého nenápadného podniku, nikde se neukazoval, nedával o sobě vědět, ale ani nepsal – opravdu! –, protože oni vypátrají všecko. Jsem menší a nejmenší, hleďte, prosím, jak nic nechci a už jsem na všecko zapomněl, změnil jsem zájmy a záliby, přátele a bydliště, zaměstnání i životní cíl.

Je zas moc hodin, půl třetí, jdu spat. Někdy se zarazím v psaní a uvažuji, kam bych honem strčil tyto papíry, kdyby se ozval zvonek.

26. listopadu 1970

Citelně se mi nechce pokračovat v líčení mého výslechu, ale už musím, když jsem to načal.

Vyšetřovatel kapitán Tita skončil úvodní všeobecný rozhovor, v němž se snažil, zatím bez protokolování, zjistit, co ve mně je. Pak řekl: „Vy jste tady už jednou byl, že?“ – „Ano. V sedmašedesátém roce.“ – „Kvůli čemu?“ – „Vyšetřovalo se, kdo vynesl za hranice můj diskusní příspěvek na sjezdu spisovatelů...“ a napadlo mi zeptat se na tehdejší vyšetřovatele: „Co dělá dnes podplukovník Kubík?“ Vyšetřovatel neurčitě odpověděl, že to mi přeci nemůže říkat. „Takže vy tady budete za chvíli jako doma, co?“ řekl lehkým konverzačním tónem. „To doufám, že nebudu,“ řekl jsem. „Nebojíte se, že si vás tu necháme?“ zeptal se jakoby přátelsky. Odmítl jsem hrát si na přítele a poznamenal jsem chladně: „Pozvali jste mě jako svědka.“ Hnal však svou zábavu dál, a já si čím dál víc myslím, že ji měl promyšlenou

a připravenou. Řekl: „Takže vy nemáte v aktovce pyžamo a kartáček na zuby?“ pokývl k mé tašce. „Nemám,“ řekl jsem chladně. „To je chyba!“ odsekl, sáhl po telefonu a začal točit nějaké číslo.

Samozřejmě ve mně hrklo a zabylo mi horko. Blesklo mi hlavou, zda jsem neřekl něco, zač bych se na místě měnil v obviněného, nebo zda nemají v záloze něco, o čem mi dosud neřekl a co přijde teď. Vzápětí však mi napadlo, že jeho věta a gesto následující za ní mohou být jenom nahodilé..., ale je také možné, že je to vypočítaný psychologický trik. A příšerně jsem se zatvrdil, naštvál se a řekl si, že od této vteřiny budu surový.

Po opakovaném marném vytáčení čísla – mohl však také jen předstírat, že někoho volá – někam šel, za pár vteřin se vrátil a znovu telefonoval a pozval písárku. Přišla starší paní, která při psaní ani nehnula brvou, ale musela po chvíli někam odejít a místo ní přišla mladá písárka, která se nedokázala ovládnout, dělala různé obličejy, smála se do hrsti a chvílemi skláněla hlavu nad stroj. Seděla totiž k vyšetřovateli zády, ke mně bokem.

Protokol začal obvyklými formalitami a první otázky se týkaly zas toho, jak jsem se seznámil se Steinem a Kubiasovou. Pak přišla otázka, jež mě zarazila: „Jak jste se Kubiasové odvděčil za to, že vám vyřídila pro syna francouzské stipendium?“ Odpověděl jsem, že nijak, neboť jsem si neuvědomoval, že jí mám být vděčný, myslel jsem si totiž, že mě pouze informuje o průběhu jednání mezi našimi a francouzskými úřady. „Ale něco jste jí přece dal, ne?“ Snažil jsem se vzpomenout si, neboť když se tak ptá, tak to ví, ale nevzpomněl jsem si. „Nedal jsem jí nic. Totiž jednou jsem jí jako hostitelce přinesl kytici.“ Dal mou odpověď zapsat a nadiktoval novou otázku: „Z výpovědi Kubiasové vyplývá, že jste jí dal svoji knihu Sekyra. Je to pravda?“ Potvrdil jsem to a divil jsem se.

Znovu přišly otázky, koho jsem tam potkával. Opakoval jsem, co jsem řekl předtím: jednou Jana Procházku, jednou nějaké dva manžele. Dal to zapsat a pak se zeptal: „Nepotkal jste tam Poledňáka?“ – „Ano, jednou tam byl Poledňák.“ – „Proč jste to neřekl?“ – „Protože jsem si na to nevzpomněl.“ – „Ale jděte!“ – „Říkám, že jsem si nevzpomněl, nejsem povinen si vzpomenout. Setkával jsem se spoustou lidí, jedno setkání pro mě nebyla událost.“ Zaklonil se v židli a řekl: „Kdoví co si pan Poledňák pomyslí, když se dozví, že setkání s ním nebylo pro vás ničím!“ Žasl jsem tiše nad takovou hloupostí. „Nepatřím k lidem, kteří se pídí po stycích s vlivnými lidmi nebo s hvězda-

mi,“ řekl jsem. Diktoval písarce mou odpověď: „V bytě Kubiasové jsem také jednou..., říkáte jednou?“ obrátil se na mne a pokračoval: „jsem také jednou potkal obviněného Poledňáka...“ Mají takový odporný způsob: diktuji písarce vaši odpověď v první osobě, jako byste ji říkali vy, a přitom užívají své odpudivé terminologie a prosazují svůj styl. Řeknete například „O tom nic nevím“, ale oni vaším jménem do protokolu diktuji: „O tom mi není ničeho známo.“ Řeknete: „Jednou jsem s ním mluvil u nás a jednou jsme se sešli v nějaké kavárně.“ Oni však musejí zapsat toto: „S obviněným Tesařem jsem se sešel celkem dvakrát, a to jednou on navštívil mne v mém bytě ve Veletržní ulici a podruhé jsem se sešel se jmenovaným v jedné kavárně, nemohu však již říci, která z kaváren to byla.“

„Koho jste tam ještě potkal?“ zeptal se. „Myslím, že už nikoho. Nevzpomínám si.“ – „Seluckého jste tam nepotkal?“ – „Máte pravdu. Jednou tam byl Selucký.“ – „Tak proč jste to neřekl hned.“ – „Protože jsem si nevzpomněl. Ale když mi to připomínáte, Selucký se tenkrát buďto právě vrátil z Vídně, nebo tam odjížděl. Byla to návštěva krátká.“ Dal to zapsat a zeptal se znovu: „Kdo ještě byl v bytě Kubiasové, když vy jste tam byl?“ – „Opravdu si nevzpomínám,“ řekl jsem, protože jsem si opravdu nevzpomněl. „Nezavedl jste tam někdy Vladimíra Blažka?“ – „Ano, máte pravdu,“ řekl jsem. „Čili vy přiznáte jen to, co vám dokážeme,“ řekl. „Ne,“ odpověděl jsem, „přiznávám prostě to, nač si pamatuju nebo co se mi připomene.“ – „Ale upozornil jsem vás, že svědek je povinen vypovídat pravdu.“ – „Ano, ale člověk mluví pravdu ne tehdy, když řekne všechno, co se stalo, ale všechno, nač z toho si pamatuje.“ – „To je zajímavé,“ řekl s úsměškem, „jak vy si toho málo pamatujete. Co by na to asi řekla veřejnost, kdybychom dali ve známost, že ten Vaculík, který má takovou pověst...“ – „Je tak blbý, chcete říct.“ – „Nechci vás urážet, ale vaše paměť je obdivuhodně špatná,“ řekl. „Moje paměť je docela normální, pane kapitáne. Chyba je jenom v tom, že vy mou paměť konfrontujete s vaším odposlouchávacím zařízením.“ – „Vy jste jeden z těch, kteří jsou přesvědčeni, že se všude odposlouchává? Musí to ale být nepříjemný pocit žít s vědomím, že jsem odposloucháván, co?“ usmál se chladně. „A víte, že ani ne? Jednak si člověk zvykne, a za druhé, o mně se už nemůžete nic nového dovědět. A pak, víte..., já si říkám, vím přece, v jakém státě žiju: když tramvaj, která je takhle veliká a v každé z nich sedí člověk, který za ni odpovídá, dojede pozdě nebo vůbec nedojede, jak může spolehlivě fungovat taková malá a choulostivá aparatura? Lidi nejsou, náhradní

součástky chybí, a pak – když se to všechno natočí a snese na jednu hromadu, nikdo to neumí řádně vyhodnotit a zpracovat, takže se v tom ani prase nevyzná. Proto já jsem poměrně klidný.“ – Zasmál se a sklonil hlavu, aby se ovládl.

„Do bytu Kubiasové a Steina jsem zavedl také Vladimíra Blažka...“ diktoval. Přerušil jsem ho: „Prosím, aby se psalo *paní* Kubiasové a *doktora* Steina.“ – „To je přeci jedno, to je takové naše vyjadřování.“ – „Ale píšete protokol v první osobě, a já jsem jim nikdy neřikal Kubiasová a Stein. Jednou přeci budou mou výpověď číst, a nechci, aby si mysleli, že jsem tak o nich mluvil.“ – „Prosím,“ řekl a od té chvíle vždycky s lehce ironickým zdůrazněním diktoval „paní“ a „doktor“.

Když jsme měli asi tři stránky protokolu, vešel do místnůstky nějaký člověk. Byl střední silnější postavy, brunátné masité tváře a oblečen byl v modrozeleném tmavém obleku s narůžovélou košilí a tmavou vázankou. Pokynul vyšetřovateli, jako ředitel kyne učiteli při hospitaci, stoupl si k oknu a opřel se o ně. Lesklýma a jakoby rozpálenýma očima se na mne zadíval. Zastavil jsem samozřejmě řeč. Vyšetřovatel řekl, abych pokračoval. „Nevím, kdo je ten pán,“ namítl jsem. Pán u okna se udiveně napřimil. Můj vyšetřovatel řekl: „To vás přeci nemusí zajímat. Z toho, že tady je, vyplývá, že má právo tu být. Je to zdejší náčelník.“ Byl jsem nesmírně rád, že mi napadlo udělat, co jsem udělal, a řekl jsem: „Byl jsem už na mnoha výsleších, ale vždycky, když přišel někdo nový, tak se mi představil: byl to dozorový prokurátor či podobně. V Hradci Králové u výslechu také přišel nějaký člověk a řekl mi: Pane Vaculík, abyste věděl, proč jsem oprávněn zúčastnit se vašeho výslechu, jsem náčelníkem tohoto oddělení.“ Vyšetřovatel hněvivě řekl: „To vám mohl říct, ale nemusel.“ – „Nevím, jestli musel, ale já jsem to ocenil.“

Výslech jaksi pokračoval, ale ten chlap asi po minutě odešel, odvolán kýmsi, a už nepřišel. Když zmizel za dveřmi, pravil jsem: „To jsem ho ale našťval! Ale věřte, že nevím čím.“ Vyšetřovatel neřekl nic.

Nechce se mi o tom dále psát, protože se mi to jaksi vleče. Také výslech se vlekl nečekaně dlouho, ale v protokolu pořád nic kloudného nebylo. Vyšetřovatel byl velice nespokojený. Chvílemi jsme se dostávali do docela zajímavých diskusí, ve kterých prokazoval i vtip a humor, i velkou konverzační pohotovost. Je pro mne pořád zajímavé, proč lidé jako on, tedy lidé inteligentní, kteří snad musejí vědět, oč jde, tuto práci dělají.

Pomyslel jsem na to i během tohoto výslechu, když mi, nevím už

v jaké souvislosti, vyprávěl, že má svou práci rád, že se na ni připravoval dlouholetým studiem a pracuje s přesvědčením, že je to práce potřebná. Pochlubil se i několika latinskými větičkami, například in dubio pro reo, a hned mi to překládal: v pochybnostech pro obžalovaného... Řekl jsem, že to znám a že se touto zásadou také i při tomto výslechu řídím: Když si něčím nejsem jist, raději řeknu, že nevím.

Uplatňoval jsem tuto zásadu důsledně. Nemohl jsem mu přesně a určitě říci, o čem se u Steinů mluvilo, protože to by nemohl nikdo. Pořád to nemohl pochopit a trval na tom, že něco si přece musím pamatovat. Naléhavě jsem se mu snažil vyložit, že jedna debata z doby, kdy se debatovalo všude, nemůže nikomu ulpět v paměti. To, co pro ně se zdá důležitým, pro mne je prostě nedůležité, pouštím to z hlavy. „My obyčejní lidé,“ řekl jsem, „se prostě scházíme, žijeme, mluvíme spolu, a vy za tím jenom chodíte a vyšetřujete to. Váš pohled musí být zdeformovaný vaším povoláním.“ Namítl, že to nebyly jen obyčejné řeči, co se u Steinů vedly. Byly tam řečeny výroky, které samy o sobě zakládají trestný čin pobuřování... Řekl jsem, že podle logiky české řeči je k pobuřování třeba někoho, kdo je pobouřen. Ale tam nikdo pobouřen nebyl, protože všichni si mysleli totéž. Řekl, že to se mýlím. Na to jsem řekl, že pak tedy musel být pobouřen ten, kdo to odposlouchával, ale ten tam neměl být a je sprosták. Opakoval, to že se mýlím. „Pak by tam jediné musela být nějaká svině,“ řekl jsem. Napřáhl proti mně prst a zvolal: „To je ono!“ Ale myslím, že tímto divadelním gestem chtěl jen krýt jejich sprostáky.

Samozřejmě přišla řeč i na Dva tisíce slov. Chtěl vědět, mluvilo-li se tam také o nich. Řekl jsem, že nevím. Řekl, že z výpovědi jiných účastníků vyplývá, že mluvilo. Řekl jsem, že jsou-li si tím jiní účastníci jisti, tedy to připouštím. Když mou odpověď diktoval, zase ji příznačně pozměnil: „Jestliže jiní účastníci to tvrdí...“ – „Promiňte, pane kapitáne, já jsem řekl, jestliže jsou si tím jisti.“ – „To je přeci jedno, ne?“ – „Ne, v tom je významový rozdíl: někdo může úmyslně tvrdit něco, čím si není jist, nebo dokonce o čem ví, že to není pravda.“ – „Prosím, jak si přejete. Je to váš protokol.“ Nechal ta slova škrtnout a napsat jiná. „Dobrá tedy, připouštíte, že se mluvilo o Dvou tisících slovech. Co se o nich mluvilo?“... Atd., vlekle a opakovaně. Mluvilo-li se o Dvou tisících slovech, připouštím, že jsem vyprávěl, jak k jejich napsání došlo. Jak však k jejich napsání došlo, to už nesouvisí s dnešním vyšetřováním a odmítám o tom mluvit. Samozřejmě, protože nemám co zatajovat a protože jsem o tom tenkrát mluvil všude, a dokon-

ce psal, mohu říci, jak k tomu došlo... Zda se mluvilo také o jejich ohlase? To už si samozřejmě nepamatuju. Ale vypovídají-li ostatní účastníci, že mluvilo, a jsou-li si tím jisti, tedy to připouštím, a co se říkalo, nevím, já sám jsem mohl říci jen to, co jsem si tehdy o tom ohlase myslel: myslel jsem si, že je nepřiměřený. V jakém smyslu nepřiměřený? V pozitivním i v negativním: neočekával jsem, že veřejnost se bude v takové obrovské mase k našemu postoji přidávat, ale neočekával jsem ani tak podrážděnou reakci politického vedení.

„A co jste tedy očekával?“ zeptal se vyšetřovatel. „Myslel jsem si, že píšou jedno z mnoha prohlášení a článků, které se tehdy tiskly...“ Neřekl jsem, že vím, že paní Kubiasová přeložila Dva tisíce slov do francouzštiny a že mi to řekla. Vyšetřovatel využil příležitosti a snažil se mi vysvětlit, jakou škodu jsem napáchal. Svedl jsem mnoho lidí, přivedl je do neštěstí. Namítl jsem, že jsme se obraceli k mozkům lidí, každý se mohl svobodně rozhodnout, každý mohl, na rozdíl od dneška, napsat svůj názor. Byla to jediná doba, kdy lidé mohli jednat na základě konfrontace odlišných názorů. „Lidé neumějí užívat svých mozků!“ zvolal. „Jednají podle davové psychózy. Mohl bych vám vyprávět, jak jsme se my tady snažili uveřejnit jednu rezoluci, jenže byla jiná, než jaké byly v módě, a v Rudém právu nám ji odmítli otisknout. Řekli nám: Jo, takhle kdybyste nám napsali, kolik lidí spáchalo v Ruzyni sebevraždu. Poznal jste od té doby aspoň trochu, co jste svou neodpovědnou akcí zavinili?“ – „Myslím, že jsme nezavinili nic,“ řekl jsem. „Vám ty dva roky nedaly nic? Nepřemýšlel jste?“ – „Přemýšlel, a hodně, a také jsem našel určité chyby, ale o těch nebudu mluvit u žádného výslechu a rozhodně ne dřív, než se zase bude moci veřejně naprosto svobodně mluvit a psát. Četl jsem si Dva tisíce slov nedávno, když jsem měl jít k soudu, a řeknu vám – je to velice dobře napsané, já na tom nemám co měnit.“ – „Vy na tom nemáte co měnit.“ – „Ne.“ – „Po tom všem.“ – „Ne. Já jsem ovšem nepočítal s tím, že se ze Dvou tisíc slov stane hlavní prověřovací otázka, na kterou bude muset odpovídat celý národ.“ – „Vidíte. A mnoho lidí na to doplácí. Mohl bych vám uvést příklady i tady od nás. Jeden starý příslušník odsud, pětadvacet let poctivě sloužil, byl to vynikající odborník, a musel kvůli tomu odejít. Co na to říkáte?“ – „No, je to smutné, když ani pětadvacet let poctivé služby, ani odbornost neznamenají nic. To nevypovídá nic dobrého o režimu, v kterém je toto možné.“ – Písařka, už poněkolkáté, sklonila mezi rameny hlavu nad psací stroj.

Myslím, že se aspoň některé výsledky natáčejí a pak se rozebírají,

aby se z nich vyvodilo poučení pro mužstvo. Myslím, že takovéto odbočky se nebudují vyšetřovateli příznivě. Můj vyšetřovatel však osvědčil skalní odolnost, zopakoval mi svá ideová i morální východiska, a tak snad nedostane výtku.

Náš výslech pokračoval tahanicí o tom, jaký ráz měly debaty u Steinů. Odmítal jsem o tom mluvit, protože v mé odpovědi už by bylo obsaženo mé subjektivní hodnocení, zatímco vyšetřování se má držet objektivně daných fakt. Naprosto zřejmě chtěl ze mne dostat nějaká slova v tom smyslu, že obvinění Kubiasová a Stein v debatách nenápadně, avšak postřehnutelně prosazovali svá stanoviska a řídili rozhovory svým účelným směrem. To jsem odmítl říci, protože jednak si skutečně na nic nepamatuju, jednak mě takové vyptávání popuzuje. Na podrážděnou vyšetřovatelovu otázku, zda obvinění schvalovali či odmítali vstup sovětských vojsk v srpnu, jsem ledově našťavaně řekl: „Já jsem vstup sovětských vojsk tenkrát odmítl a nesouhlasím s ním dodnes. Oni, protože to o mně věděli, nepotřebovali svůj názor na to přede mnou zastávat. Bylo to samozřejmé.“

V jedné chvíli mi vyšetřovatel tvrdil, že oni nestíhají názory, nýbrž trestnou činnost. Řekl jsem, že zatím se mě neptal na nic jiného než na něčí názory. Řekl odměřeně, že něco jiného je, je-li v důsledku těchto názorů či v jejich jméně páchána trestná činnost. Odsekl jsem, že označují za trestnou činnost téměř cokoli, takže podle toho by musel normální člověk se svými názory jediné zalézt do psí boudy a neužívat jich v praktickém životě. Názory však jsou na to, aby se zastávaly.

Ke konci výslechu vyšetřovatel poznamenal, že toto je nejdleší protokol, v němž nejméně je. „To je tím, že si pořizujete seznam toho, co nevím,“ řekl jsem.

Obligátní otázka při každém výslechu zní: „Co chcete sám k věci ještě dodat?“ Začal jsem diktovat, co chci dodat, přerušil mě však a požádal, abych mu to nejprve řekl, abychom „tam nepsali nesmysly“. Řekl jsem, že při návštěvách u paní Kubiasové a dr. Steina jsem nikdy neměl dojem, že by šlo o něco jiného nežli obvyklé diskuse... „Chcete jim dělat obhájce?“ řekl ostře. „Nechci. Ale ptáte se mě, co chci dodat, a já chci dodat toto. Je to můj protokol.“ – „Prosím,“ řekl dozlobeně, a já jsem nadiktoval písařce, že jsem nepozoroval něco, co by svědčilo o úmyslu obviněných vytáhnout ze mne nějaké údaje, které by mohly sloužit ke špionážním zprávám. Neboť jsem říkal jen to, co bylo zcela veřejné. Dále jsem dodal, že si na události staré

půldruhého roku pochopitelně nemůžu pamatovat a moje časté „nevím“ nepochází z nevěle vypovídat. Hotovo, podpisy. Vždycky pečlivě trvají na tom, aby každá stránka byla pod posledním řádkem podepsána na všech kopiích. Kapitán Tita chtěl, abych celý protokol znovu přečetl, což jsem odmítl. Vždycky to sice dělávám, ale už se mi nechtělo. Bylo půl třetí.

Bylo půl třetí, seděl jsem tam tedy pěkných pár hodin. Proto jsem po podepsání protokolu vstal a bezděčně udělal pár kroků k oknu. Vyšetřovatel zatím kamsi telefonoval, a když jsem vstal ze židle, pokynul mi k ní znovu se slovy: „Posaďte se, prosím.“ Poděkoval jsem. Točil na telefonu a pokynul mi znovu, ostřeji: „Posaďte se!“ Znelíbilo se mi to, proto jsem řekl: „Je to přání, nebo rozkaz?“ Mluvil už s někým na druhém konci drátu, zakryl na chvíli mluvítko a spěšně odpověděl: „Rozkaz!“ Hleďme ho. Odešel jsem od okna, které vedlo na dvůr, na němž nebylo nic, ale minul jsem blbou židli a stoupl jsem si k protější stěně, ruce složeny za zády. Když domluvil, užasle na mě pohlédl, sklesl do židle a pravil: „Co to má znamenat?“ – „Když jste řekl rozkaz, tak rozkaz.“ – „Já myslím,“ začal blekotat, „že se tu s vámi jednalo slušně, a nerad bych, abychom se rozcházelí ve zlém.“ – „Jednalo slušně, ale tato malá příhoda, pane vyšetřovateli, o vás řekla víc než celý výslech.“ – „Vy si asi neuvědomujete, že jste ve služební místnosti a v jaké budově. Že nemůžete klidně jít a dívat se z okna...“ – „Tak mě laskavě příště pozvěte do budovy, v níž se člověk může podívat z okna. A budu tuto příhodu vyprávět všem svým známým a přátelům, aby věděli, kdyby se sem někdy dostali, že se nesmějí dívat z okna.“ – „Myslím, že děláte aféru z ničeho,“ řekl. „To není žádná maličkost, pane kapitáne, to je příznačná příhoda a vy sám si na ni ještě dnes večer doma vzpomenete,“ řekl jsem. Samozřejmě jsem si nemyslel, že by si na ni vzpomněl, ale chtěl jsem toho dosáhnout. Odpověděl prudce: „Mýlíte se. Natolik jsem už u estébé, že na to už ani nevzdechnu!“

Chladně, mlčky vyvedl mě na chodbu, výtahem doprovodil do přízemí a vedl k východu. Nakonec přece nevydržel a řekl: „Nerad bych, abychom se rozcházelí ve zlém. Musíte pochopit, že dělám jen svou povinnost. Ale dělám ji z přesvědčení a rád, jak nejlíp umím. Tak se na mě nezlobte. To víte, já tu dneska jsem, a zítra tu nemusím být.“ – „Vidíte, pane kapitáne, jaký je to režim! Ve slušném státě, založeném na pevných a zdravých zásadách, by člověk jako vy, který se na svou práci tak dlouho připravoval jako vy, který ji dělá tak rád a tak

dobře, přeci neměl mít důvod říkat: Dneska tady jsem, a zítra tu nemusím být.“ Neřekl, ano, jestli si dobře pamatuju, neřekl na to nic. Doprovodil mě k železné bráně.

Všude o tom vyprávím a vyprávěl jsem to už tolikrát, že jenom s velikým přemáháním donutil jsem se ještě to napsat.

28. listopadu 1970

Podzim byl pořád dost teplý. Ale je to škaredá doba. Zkazil jsem si tento čas mimo jiné také tím, že jsem přislíbil napsat brožuru o životním prostředí v Praze 5. Dohodil mi to dr. Málek, protože si myslel, že mi to finančně pomůže. Pomohlo by, kdybych takovou věc napsal rychle, řekněme za čtrnáct dní, protože víc než dva tisíce korun za to nemůžu dostat. Ale já se tím zabývám už tři měsíce, nesmírně mě to otravuje, je to hrozně nudná záležitost, která mi blokuje mozek. Dostal jsem zápisy komise pro životní prostředí ONV Praha 5 a opatřil jsem si k tomu ještě nějaké publikace a tabulky a mám psát o tom, kolik prachu spadne na Smíchově za rok a co se proti tomu dělá, jak je tam hlučno, že je Vltava špinavá a kanály staré, silnice špatně udržované, doprava zaostalá. Cílem brožury, která má mít asi čtyřicet stran, je apelovat na občanstvo, aby pomáhalo zlepšovat místní životní prostředí.

Ale k čemu tedy mám občany vyzvat? Odvoz popele je nepolepšitelný, pokuty špinitelům ovzduší a vody jsou neúčinné, stavba bytů je hanebně pozadu za potřebou a v nejbližší době se nezlepší..., občane, neházej tedy aspoň odpadky vedle košů? – Poctivě řečeno, musel by občan svrhnout vládu, předtím však vyhnat Rusy, bez toho se u nás vzduch nezlepší. To však občan ví i bez brožury a beze mne. Je to nad naše síly. – Ale jestliže je něco nad naše síly, je správné vzdávat se i toho, co je v našich slabých silách? Já přeci jsem a musím být jediné rád, že nějaká komise jednoho ONV v Praze má snahu o nápravu, že tam ti lidé ještě jsou a nevzdali se.

Jestliže praskne, že mně zadali práci, budou všichni vyhozeni. Navštívil jsem člena komise, dr. Pátého, pod jehož jménem má brožura vyjít, a v aktovce jsem měl všecka lejstra, která mi půjčil. Měl jsem v úmyslu vrátit mu je a říct, že nejsem schopen. Když jsem ho uviděl a promluvil s ním, odnesl jsem si zase lejstra domů. Slíbil jsem, že příště mu donesu část hotového textu.

5. prosince 1970

Literární a divadelní agentura DILIA má chránit zájmy autorů, ale nesmí. Když jsem se tam byl zeptat, zda mi zprostředkují uzavření smlouvy se zahraničními nakladateli, řekli, že nemůžou, nesmějí. Zeptal jsem se, co se stane, když to udělám sám. Pokrčili rameny a vysvětlovali mi, jaká politická rizika na sebe tím vezmu. Řekl jsem, že je tedy vezmu a kopii smlouvy jim odevzdám do evidence. Řekli, že jim nezbude než ji evidovat.

Tak jsem podepsal smlouvu na vydání Morčat s nakladatelstvím Det Norske Samlaget v Oslo, kde vyšla moje Sekyra, a s nakladatelstvím C. J. Bucher v Luzernu a Frankfurtu n. M., což neznamená na Moravě, nýbrž nad Mohanem. Šlo to velice rychle, snad za tři týdny byly obě smlouvy u mne. Kopie jsem poslal Dili. Pozvali mě, aby mi vyložili, do jaké situace jsem je dostal. Jejich právník dr. Klouda či Klouza mi řekl: „Dopustil jste se přestupku, který se trestá ve správním řízení pokutou do 500 Kčs podle předpisu, který se však nejméně sedm let neaplikuje, proto vám nemohu říci, co bude dál. Vystavil jste se krom toho nebezpečí stíhání pro trestný čin devizových machinací, čemuž jste ulomil hrot tím, že jste do smluv vtělil bod, podle něhož platby mají být prováděny přes Dili. Proto vám nemohu říci, co bude dál. Jinak máte mé sympatie. Ale přesto vám musím oznámit, a to je důvod, proč jsme vás pozvali, že teď musíme našemu nadřízenému úřadu napsat hlášení, co se stalo, a žádat o pokyn, jak se v takových případech napříště zachovat: když nějaký autor podepíše smlouvu v zahraničí bez nás.“ – Řekl jsem, že je úplně chápu a že musejí hlášení samozřejmě napsat. Ale byl bych rád, aby do něho také napsali, že jsem je nejprve přišel žádat, aby mi smlouvu zprostředkovali, a teprve když to nemohli udělat, udělal jsem to sám. „To tam samozřejmě můžeme napsat,“ řekl. „Byl bych rád, abyste si uvědomil naši složitou situaci: Jsme jednak ochranná organizace autorská, jednak však také jsme jaksi státní úřad. Ale jinak, máte moje sympatie.“ – Tak jsme se vzájemně pochopili, a já jsem šel.

Jak jsem se možná zmínil, nakladatelství Čs. spisovatel mi rukopis Morčat vrátilo s odůvodněním, že se změnilo jeho kulturněpolitické zaměření. Jako náhradu honoráře mi poukázalo přes osm tisíc korun, což mě příjemně překvapilo, nečekal jsem nic. Osm tisíc, to je pro naši rodinu živobytí na tři měsíce, přičte-li se Madliných dvanáct set měsíčně.

Ale blíží se vánoce, a já chci, aby Madla jednou v životě taky měla

kožich. Koupili jsme takový ryšavý lehký kožíšek, bizamový a možno říci, že morčatový, protože stál těch 8 600 Kčs. Madla se opravdově bránila, ale nakonec ji to přece jen muselo zlákat. Teď má kožich a strach, co bude, až ji v něm uvidí někdo z našich známých. Lidé myslí, že my potřebujeme pomoc a podporu, jelikož naše budoucnost je nejistá... V tom mají lidé pravdu, ale potřebovali jsme také ten kožich. Jsou to zřejmě na dlouhou dobu poslední větší peníze, které jsem dostal. Není jisto, jestli bychom později mohli kožich koupit. A co nám po kom?

Blíží se vánoce, s dárky to bude letos slabší. Měl bych napsat, jak to bylo v roce 1967, 1968 a možná i jindy a dřív, ale kruci nechce se mi. Obdivuju toho Pavla Kohouta, že má tolik podnikatelské vůle, jaké je třeba k tomu, aby se i v rozčilení strhujících událostí sedlo a zapsalo, co se děje. Potkal jsem dnes svého zubaře dr. Kurku. Dávno jsem u něho nebyl, nepotřeboval jsem. Vyprávěl mi, krátce na ulici, jak u nich dopadly prověrky. Že tam není ani jeden straník vyjma hlavní (či vrchní) sestry. Osobní vztahy špatné. Mám si zase někdy přijít nechat spravit zub, ale raději až se vrátí z nemoci jeho původní sestra, protože před tou, co ji teď zastupuje, se nedá dobře mluvit.

Mám pocit, že mě čím dál méně lidí zná a poznává, což mi umožňuje úplně na lidi kolem sebe zapomínat a nemyslet. Pohybuju se po ulicích s naprostou svobodou a jistotou, že nikomu do mě nic není. Je to tak samozřejmě normálnější, nežli bývalo, když jsem každou chvíli narážel na někoho, kdo mi chtěl vyjevovat své postoje.

Mění se lidé, mění, souhrnná povaha obyvatelstva se mění. Všude se už mlčí, nikdo se neodvází ani nějaké zbytečné, avšak sympatické či elegantní výtržnosti, drzosti k úřadům. Jen tupí přívrženci nějakého fotbalu či hokeje mávají bezcennými fanglemi a tupě řvou. Tím se ukazuje, že celé to pouliční nadšení let 1968–1969 bylo bezcenné. Nikdy jsem neměl vysoké mínění o lidu v ulicích, teď však se zavazují kašlat na něj i v příštích lepších dobách.

Bylo mi trochu trapné, když jsem se při vyřizování nějakých věcí setkával s vlídnějším přijetím a větší ochotou než lidé neznámí. Teď se už začínám setkávat s jednáním horším než lidé neznámí. Ani když si podám stížnost na špatnou službu taxíku, nemůžu očekávat normální odpověď a dostal jsem odpověď výsměšnou. Vezl jsem z rozmožovny domů balíky časopisu Jonáš. Taxikář však měl takovou špínu v kufru auta, že jsem tam odmítl balíky uložit... „Litujeme, že čistota vozu neodpovídala Vaší představě,“ napsali mi z ředitelství.

Jen v bezpečném soukromí nebo stranou lidí osmělí se ještě leckdo hlásit se ke mně, nemluví-li o nejbližších přátelích, a projevuje mi solidaritu v útlaku, který prožívám... Ale já žádný osobní útlak neprožívám, nic se mi vlastně neděje, prožívám jen lehký údiv nad tím, jak to jde, všechno jde, našli si opravdu nový způsob teroru na celý národ. Ta blbá propaganda, té nikdo ovšem nevěří a myslím si, že ji dělají spíše jen sami pro sebe, pro pocit kompletnosti své politiky. Ideologicky přeci neobstojí naprosto nic ze všech těch zákroků proti lidu, kultuře, národu, morálce a právu. Také to dobře sami vědí, proto se nepouštějí do prázdných ideologických argumentací, marxismus se scvrkl na nejprimitivnější dogmata. Je nesmírně zajímavé pozorovat to, bude to bohatý materiál pro studium moderních diktatur. Je to tak nové, že to stojí za ten nepříjemný prožitek. Nejúžasnější je, že celé to obrovské kolo čistek, které smetají všechno kvalitnější a charakternější, dalo se do pohybu z dobré vůle prvních slabochů. A na nikoho se ani nezlobím, nemůžu.

Co bude? Leká mě, co říká Jaspers o teroristických režimech: „Jsou-li však jednou dveře káznice zavřeny, nemůže být káznice zevnitř otevřena.“ A dále: „Požadovat od obyvatelstva, aby revoltovalo i proti teroristickému státu, znamená chtít nemožné.“

A přece se mi to nezdá být poslední slovo.

7. prosince 1970

Náš Ondráš byl na svém prvním melouchu: omíтал Josefovi konírnu. Ale bojí se, že omítka mu spadne, protože začíná mrznout. On je velice svědomitý a pracovitý. Dělal na té konírně celou sobotu a skoro celou neděli, přijel pozdě, a ještě jsme mu vynadali, protože má si také umět trochu odpočnout.

Nezapsal jsem tu, že Ondráš se učí zedníkem, protože ho nevzali na střední školu. Zkoušky udělal, ale „nesplnil podmínky studia“. Šel jsem se na ředitelství té školy zeptat, co to znamená. Odmítli ho kvůli mně: ministr školství blb Hrbek udělal takový výnos, že děti rodičů, kteří se angažovali v pravicově oportunistickém... atd.

V rozhlase jsem několik let dělal pořady na obranu dětí, které se z politických důvodů nedostaly na studium. Pro jeden takový pořad jsem málem byl i vyhozen z práce. A teď, po letech, jako bychom byli nežili a nepracovali, nemysleli a všechno zahodili, je to tu zas, a mám to dokonce přímo doma.

Učí se zedníkem v Pražské stavební obnově a je to obor kombinova-

ný: za tři roky dostane výuční list a za další dva roky má dělat maturitu, která ho – teoreticky – oprávní ucházet se o studium na vysoké škole. Ondráš odevždy chtěl být „panem spravovačem“: hrál si na zedníka a fasádníka a montéra, udělal si zednické nářadí i stavební jeřáb. Na střední školu chodí děti většinou bez určité představy, čím by chtěly být, a teprve během studia se to má vyjasnit. Ondráš tam šel s představou: stát se stavitelem. Říkáme sobě i jemu: jestliže v člo- věku něco je, musí se to nějak projevit.

To je sice pravda, ale místo aby rostl v soutěži se stejnými a lepšími, bude růst mezi blbečky, kteří vyšli ze šesté třídy nebo ze zvláštní školy. Jeho první dojmy ze stavby byly velice špatné: kluci po sobě cákají maltu, blbnou, sprostě mluví, kopou se, a hned jak skončí práce, jdou do hospody. On je například jediný, kdo nekouří. Práce sama ho baví. Mistra má slušného, ale není to pedagog, je to zedník. Ukáže klukům, jak se to dělá, chvíli s nimi pobude, pak odejde a kluci blbnou. Onehdy Ondráš vyprávěl: Mistr jim zase chtěl ukázat, jak se cosi omítá, vzal lžici a tak se zabral do práce, která ho těšila, že zapomněl přestat, zapomněl na učně, kteří se nevydrželi tak dlouho na něj dívat a odešli. „Zůstal jsem tam jedině já,“ řekl Ondráš a smál se.

Občas se najde někdo, kdo Ondráše polituje, čehož se obávám, protože by se v něm neměl podporovat pocit, že se mu děje nějaká hrozná krivda. Několik lidí už nám nabízelo, že by se pokusili dostat ho od pololetí na průmyslovku nebo aspoň k jinému podniku. Shodli jsme se s Madlou na tom, že by to nebylo dobré. Smlouva je smlouva, nebylo by moc šťastné, kdyby hned první smlouvu ve svém životě – učňov- skou – měl porušit.

Špatné, velice špatné je vlastně jen jedno: zločinný nepořádek na stavbě, nízká úroveň řízení, neschopnost mistrů – zkrátka režim, v němž žijeme. „Nejvíce mě štve,“ pravil Ondráš, „že se nedá udržet pořádek a že to ani nemá smyslu snažit se o to. Například cihly se házou do hromady písku, tak jsem je vybral a poskládal na hromadu, lopatou jsem písek shrnul na jedno místo – za půl dne to bylo zas takové. Nebo jsem si šel pro něco do bedny s nářadím. Byl tam tak hrozný nepořádek, všechno naházeno páté přes deváté, všechno jsem vyházel a uložil jednotlivé nástroje, kam patří. Za hodinu, když jsem tam šel, bylo to zas tak a udělali to kluci z druhého ročníku, kterým se nesmí nic říct.“ – „Proč to neřekneš mistrovi?“ – „Já jsem mu to však řekl. Řekl na to, že to je marné.“

Mám si jít do závodu stěžovat? Jak pořídím? To si můžu spočítat.

Hnědá krajina, 81x100, 1963

V útulné smyčce bílé cesty druží se pár chalup a lidé v nich nemají o ničem takovém tušení. (str. 115)

Modrá ohrada, 10×14, 1969

Řekl mazaně: „Odhadněte to sám a dejte to na toho Tesaře.“ (str. 123)

(Tři muži)

V rozhovoru pronesl dr. Spunár k našemu překvapení náhle slovo, které jsem nikdy u něho neslyšel. (str. 90)

(Milenci v parku)

...něžná karikatura i sebe samého. (str. 110)

15. prosince 1970

Musím včas myslet na stromek. Byl jsem pro stromek. V lesích na Rakovnicku, poblíže zámečku Leontýn. Vezl mě tam pan Kotal z Madlina Klubu spřízněných duší. V zámečku je domov oligofrenních dětí. Byl jsem tam v roce 1969 na sportovních slavnostech těchto a takových dětí, byl to hrůzný zážitek. Chtěl jsem o tom tehdy psát reportáž. Zkrivené obličejy, hrbatá těla, chvějivé hlavičky, mumlavá řeč, šikmé oči, všecko to závodilo a dostávalo obrovské metály na výrazných krásných barevných stuhách. Každého závodníka musela ošetřovatelka, řádová sestra, vyžduchnout ze startovní čáry, některého dokonce až dovést k metě a tam ho otočit. Hýkali, kymáceli se, radovali, píska-li, hráli dokonce na hudební nástroje..., strašidelná hudba, neuvěřitelná slavnost radosti lidí s poškozenými mozky.

Chtěl jsem o tom napsat reportáž tehdy do Hosta, protože Listy už nebyly. A chtěl jsem tam také zařadit několik rozhovorů s těmito a takovými chovanci o současné politice. Samozřejmě smyšlených rozhovorů, ale přesvědčivých. Ptal bych se těch idiotů, co soudí o současné politice, a oni by si ji ovšem pochvalovali, hovořili uznale o Husákovi atd. To by bylo ohromné! – Ovšem jak se všecko změnilo! Teď už bych ani u těchto idiotických bytostí nemohl předpokládat souhlasné projevy k politice strany a vlády. A vlastně bych jim ani nechtěl už tak křivdit.

Stromek tedy máme, krásnou borovici. Dárků letos bude málo. Naši kluci si jako vždy napsali dopis Krakonošovi, který u nás naděluje od let, kdy byl úředně zaváděn Děda Mráz. Krakonoš jsem já a dopisy zní takto: „Vážený Krakonoši,“ píše Jan.

Zdravím Tě! Nadchází již doba vánoc, čili doba vhodná k tomu, abych Ti sdělil svá přání, která jsou: lokomotiva, parní tendrovka 101, výrobce Hruska nebo Herr, to teď přesně nevím. Něco, co by se dalo nazvat „poukázkou na 1 výhybku“, na jakou, to teď nevím, to budu moct poznat, až budu mít výhybku od paní Blekastadové, a jestli ona nepošle výhybku, tak to bude výhybka obyč. levá Pilz. Dále nějaké příslušenství (vagon...). To jsou moje přání. Ty si vyber, které je nejvhodnější, a jdi si je opatřit, dříve než je vyprodají (teď je tam mají). Děkuju.

Ondráš píše:

Vážený Krakonoši! Tak jako loni i letos si něco pod strom vánoční přeji. Loni to byl svěrák, rok uplynul a je to hasák. Takový ten chromo-

vaný nastavovatelný akorát do ruky za 30 Kčs. Dále pak mám 9 přání a 10. je nesmysl.

1. Blesk k pentaconu el.
2. Kleště na vyvolávání nebo pinsety
3. Knihy
4. Vývojky a filmy (nejlépe 27 DIN, Orwo)
5. Buzolu (Bézartovu). Ta Martinova je přemagnetizovaná.
6. Vyvolávací cívku na kinofilm
7. Album desek V+W (má vyjít II. díl)
8. Desku Šlitra (ale asi ji přinese mama)
9. Flétnu, co tata vzteky zlomil.

A nyní trochu dobré hudby:

10. činku 50kg

Přání je letos hodně, sice jsi všemohoucí, ale zas tak všemohoucí nejsi, abys sehnal album V+W, blesk, buzolu... Tak ať si máš z čeho vybrat.

Poznámka moje k tomu: blesk ovšem nebude, protože se nedovází, album žádné neexistuje, buzola by byla asi drahá, vyvolávací kleště neexistují, v obchodě se mi vysmáli. Flétnu jsem nezlomil, nýbrž přerazila se, když jsem s ní přetáhl Janka přes zadek, také ji kupovat nebudu.

23. prosince 1970

Už jsou tu vánoce. Pošty chodí málo. Lidi se nás bojí. Někdo nám poslal dvě stě korun, a když jsme je poslali zpátky, vrátili se nám. A ještě někdo poslal dvě stě korun. Napsal jsem, s jistotou, že adresa je smyšlená, poděkování, přišlo mi zpátky. Byli tu také ti dva obvyklí pánové z jednoho vědeckého pracoviště ptát se, zda něco nepotřebujeme. Nepotřebujeme snad. Mluvím s nimi už tradičně na chodbě u výťahu, je to trapné, příště je musím pozvat dál. Byli jsme navštívit Luďka Pachmana doma. Nevypadá moc dobře. Trochu těžce mluví. Je jako uštvaný kus, který oddychuje, ale nevypadá bledně, protože to patří k jeho životnímu stylu – uhnáně oddychovat. Několikrát jsem mluvil s Janem Tesařem, zprostředkoval jsem mu nějaké informace o zaměstnání.

Těším se, že mezi svátky dopíšu už tu zatracenou brožuru o životním prostředí a odevzdám ji dr. Pátému. Od nového roku začnu dělat na..., zas jedno tajemství: Pod jménem Hany Proškové, jež se mi sama

nabídla, mám napsat románek pro dívky. Za takové věci se vyhazuje z práce. Čtu rychle její věci, abych jí neudělal ostudu. Ale proboha, co napíšu? Rád bych psal Obranu bytu, na kterou myslím už přes rok.

Zítřka, na Štědrý den, nepůjdu k Janu Werichovi, jak jsem v minulých letech asi třikrát byl. Poslal jsem mu jenom přání. Mám dojem, že se už bojí. Přece jen – potřebuje pracovat, dělá trochu pro televizi, mohli by mu to zatrhnout. Musím říct, že mě toto poznání silně zamrzelo, ale ctím toho starého pána tak, že mu to schvaluju. Vyjednával jsem s ním před časem pro Klub spřízněných duší jakousi besedu, uzavřenou, asi tak pro dvacet lidí. Byl tomu nakloněn. Dal jsem mu seznam lidí, kteří by se zúčastnili. Souhlasil. Pak jsem mu, domnívaje se, že mu říkám spíš srandu, řekl, že jsem dostal obsílku k výsledku jako obviněný. Přešel to grandsky, dělal si z toho také srandu a myslím, že opravdu si v té chvíli na nic zlého nepomyslel. Až později. Vzkázal mi, že by tu besedu raději nedělal, že se necítí na lidi a je mu těžko. Navštívil jsem ho, zrovna hrál mariáš s Dietlem a ještě s kýmisi, pochopitelně, aby byli tři. Vyslovil jsem názor, že člověk se má chovat normálně. On řekl: „Když po dvoře běhá zuřivej bejk a mně se chce srát, bylo by sice normální jít na hajzl, ale kdyby tam ten bejk nebyl. Když tam ale je, tak je stejně normální chování, že přes ten dvůr nepůjdu a vyseru se v síni.“ Ano, to je pravda.

Madla peče cukroví a bojí se vánoc.

Zdena se také bojí vánoc, že bude sama.

Já se také vánoc bojím.

5. ledna 1971

Svaz nám zlikvidovali snadno. Prostě s námi přestali jednat a začali jednat s jinou skupinou lidí. A k nám vyslali úřední likvidátory. To jsou dva normální úředníci, kteří za nic nemohou a provádějí běžnou činnost, jaká se při likvidaci nějaké organizace dělá. Ale nelikviduje se – pozor! – náš Svaz českých spisovatelů, nýbrž starý Československý svaz spisovatelů. My jsme, podle nich, vůbec ani nezačali existovat, neboť nás neregistrovali. A nový přípravný výbor příštího Svazu, ačkoli nemá ještě žádné členstvo, už má stanovy požehnané ministerstvem vnitra. Takže nás zlikvidovali, aniž nám oznámili, že už neexistujeme. Všichni zaměstnanci sekretariátu dostávají výpověď. V budově se objevil a místnost si obsadil nový tajemník, jmenuje se Turka. Nikdo ho nezná, nikdo o něm nic neví.

V novinách se začne psát o přípravném výboru Svazu spisovatelů,

a nikdo nebude vědět, že to není ten náš. Lidé budou myslet, že jsme provedli vnitřní ozdravení, zbavili jsme se lidí, jako jsem já, a začínáme „konsolidovat“.

12. ledna 1971

Dneska jsem byl podruhé za Ludkem od jeho propuštění z vězení. Pocítil jsem chuť mluvit s ním. Vypadá mnohem líp než posledně. Vypadá skoro normálně. Nalil mi whisky, sám si vzal trochu bílého cinzana. Příjem i výdej tekutiny svědomitě zapisuje, jak mu uložil lékař. Já jsem mu zas uložil, aby se toho lékaře zeptal, jestli už smí se svými ledvinami do sauny.

Mluvili jsme trochu o vězení, ale zatím ještě jsem se neodvážil zeptat se ho na to, co zažil okolo svého zhroucení. Posledně byl ještě přesvědčen, že soud bude, dnes se podivil, že já si myslím, že bude. Ale já si to ani nemyslím, já prostě nevím. Podle jeho informací, jejichž spolehlivost nemůžu posoudit, je rozhodnuto, že už nebude, ledaže by došlo k citelným změnám v pozicích. Husák prý, když si přečetl naši obžalobu, řekl, že je to špatný úvodník. Dále prý se proti našemu souzení vyslovilo osm komunistických stran. Intervenovaly u Rusů, protože u nás nenacházely sluchu. Zní to fantasticky, kvůli takové maličkosti. Luděk míní, že by to maličkost nebyla, že by to předznamenovalo etapu. Má ovšem pravdu, ale já jsem chtěl říci, že kdyby to člověk byl mohl předpokládat, mohl provést něco významnějšího.

Občas se zastavuju v myšlenkách, zda něco udělat. Něco, co by mělo účinek a stálo za to. Něco, co by plně zatížilo zákon, až by se prohýbal, a co by mohlo být trestáno jen s jeho flagrantním porušením. Ale za to mi nikdo nic nedá, a z čeho budeme žít. Musím si, krom toho, také připomínat, čím chci být: profesionálním revolucionářem? Nesmysl! Cenu má psát. Moudří i hloupí lidé honí kšefty. Moudří pracují tiše na moudrých věcech do zálohy, hloupí hlučně a drze na svých blbostech. Čeká mě napsat knížku pro obživu, abych mohl zas psát něco z vnitřní chuti a potřeby.

Luděk sehrál už nějaký zápas a v sobotu bude hrát, zval mě, možná se půjdu podívat. Navrhuje mi, abych vstoupil do jejich šachového oddílu. Byl bych tam tak výkonný jak v Josefově jezdeckém. Domluvili jsme se, že se zítra pojedeme podívat do Dobřichovic za Vodsloňem. Neviděl jsem ho aspoň půl roku.

Zastavil jsem se u Zdeny. Seděla u teplometu a dívala se do díry ve

zdi, která vznikla tím, že jí bouchla kamna a vyrazila dvířka do komína. Zdena zas nemá uhlí, ačkoli jsem jí ho objednal patnáct metráků. Když uhlíři přijeli, byl sklep zatopený vodou, vynesli jí proto jen asi pět metráků na pavlač, a to jim musela přidat stovku. Když voda s nástupem mrazů zmizela, šel jsem uhlí objednat znovu, ale dovezou ho až za dva dny. Zatím shrabávala mour a ten bouchl. Když jsem přišel, měla už popel, saze a betonovou drť z koberce a z postele odklizeny. Šel jsem na dvůr pro nějakou cihlu, přitesal ji, vsadil do díry a zasádroval. Co jiného jsem mohl dělat? Pak jsem šel pryč.

Včera byla Zdena v nemocnici na kontrole a přišla s novými obvazy. Zánět trvá. Dělá mi starost udržet ji v nějaké činnosti. Je velice ráda, že dostala to opisování, dělá to strašně svědomitě, zapisuje si svůj výkon a hodiny. Jenže pořád jí nedošly žádné peníze za tu práci. Nemoc má pro ni tu výhodu, že se tak odsouvá výpověď, která jí v práci asi už leží na stole. Raději tam ani nechodí.

Mráz klesl ze sedmnácti stupňů na deset, zmrzlá mlha obalila kmeny a větve stromů, takže parky, zahrady a nábřeží vypadají jako jemná grafika. Když trochu jezdí tramvaje a když mám trochu klid, zdá se mi všechno poměrně dobré. Je spousta zajímavé literatury na světě a mnoho pěkných věcí, například obrazů v ateliéru pana Beneše, kam se jdeme zítra s Madlou podívat. Malování je lepší než psaní. Beneše nám objevila vlastně Madla. Po zhlédnutí jeho výstavy někde, která se nám líbila, sháněla pro mě dárek k vánocům v Bílé labuti, a tam, tam uviděla obrázek docela dostupný: za tisíc korun v měsíčních splátkách po stovce. „Prosím vás!“ divil se potom pan Beneš. „Máte jít rovnou sem!“ Ale my jsme ho tehdy neznali.

13. ledna 1971

My se setkáváme skoro tajně. Na veřejnosti nikdy, krom sauny. Pan Beneš nesmí u nás vystavovat, a domníváme se, že je to trest za styky se mnou. Například v roce 1968 jsem mu zahajoval výstavu v Písku.

Když jsme k němu dnes přišli, pohyboval se duševně v cihelně. Lomy a cihelny, to ho zvláště láká, jinak než mě. Mě lákají ta možná dobrodružství, jeho sám tvar těch věcí: hrany, ostré zlomy, trhliny, což mu umožňuje klást vedle sebe jakékoli barvy bez odůvodnění, jak je potřebuje obraz, nikoli ta cihelna. Přemýšleje nad jeho malbou, ustálil jsem se na označení poetický realismus. Ale možná by se dalo říct nový romantismus.

Madla chodí do jeho ateliéru velice ráda, a přestane-li někdy, bude to pro ty hrozné schody: pět pater a půda. V předsíni má pan Beneš skladiště obrazů: odtud je vytahuje a staví na stojan, kdykoli a vždycky, když tam přijde vítaná návštěva a chce je vidět. Chodí k němu také Manfred Bieler, německý básník. Musím říct, že teprve takovým častým díváním, bez otázek, přijde člověk na mnohá vysvětlení. Dneska některé známé obrazy v přehlídce chyběly: poslal je na výstavu do západního Německa. Do zahraničí mu obrazy pouštějí, protože něco se prodá, a jsou valuty. Žádná naše galerie od něho nic nekupuje a on je smutný, že u nás ho nikdo nebude znát a brát.

Ještě jeden rys jeho malování mi napadá: je to abstrakce. Taková dlouhá žížkovská ohrada, to je sdružení různobarevných ploch, které by formálního abstrakcionistu ukojilo, ale navíc, pro lidi, má smysl ohrady. Namaloval červenou mlátičku, a je to vlastně abstraktní kompozice: mlátičkou je krom toho a navíc. Tu mlátičku bych chtěl, ale odešla také na výstavu. „Když se vrátí, bude ale dražší, pane Vaculík,“ pravil pan Beneš.

Sedíme vždycky v takové laťové kleci, to je společenský kout se stolem, útulné místo. Vyzdobil si je obrázkama pro sebe, o jejichž prodeji nemůže být ani řeči. Madla na něm marně loudí malý obrázek, asi 20 x 14 cm – na zeleném poli bílý a červený stolek, se zanechaným znakem teskného setkání. A kdo se tu setkal – ty stolky?

14. ledna 1971

Vodsloňovi mají psa, který už pokousal několik návštěv, mezi nimi i jedno dítě a Františka Kriegla. Když se to stalo, řekl jsem Vodsloňovi, že by si toho psa měl trochu stranicky vyškolit, aby měl politický čuch. Zdá se, že soudruh Vodsloň psa školil, jelikož když jsme tam s Luďkem přijeli, pes, o němž si mysleli, že ho mají zavřeného, odkudsi vyběhl, přihnal se k nám, ale nepokousal nás.

Soudruh Vodsloň může psa školit, protože má teď hodně času. Když ho vyhodili z úřadu Ústřední komise lidové kontroly a statistiky, kde byl místopředsedou, a nabídli mu místo vrátného v témž úřadě, což on odmítl, je v důchodu. Ptal jsem se ho, čím se zabývá. Ukázal mi koncept protestního dopisu a pak druhou verzi téhož dopisu, poněkud zmírněnou, kde se ohraňuje proti nařčením obsaženým v jakési pitomé ruské publikaci o sionismu. Píše tam mimo jiné, že Rosenberg a Streicher to dovedli líp.

Říkal jsem mu, že by měl psát paměti, dokud si pamatuje. Řekl, že

neví jak a že neumí psát. Manželka na to řekla, že by věděl jak, jen kdyby se do toho pustil: „Jenže ty si myslíš, že bez sekretářky nemůžeš nic dělat.“ Dobírali jsme si ho s Luďkem a naléhali na něj, aby skutečně zapsal, jen tak, co ví o událostech let 1967–69.

Když jsme odjížděli, Luďek pravil: „Je chyba, že lidé jako Kriegl a Vodsloň to úplně sbalili.“ Řekl jsem, že nevím, jestli to sbalili, ani co by tedy měli dělat. Jedině se scházet. A psát paměti, dokud si pamatují. Přitom jsem si vzpomněl, že mi asi koncem roku 1968 dal Vodsloň opisy nějakých zajímavých dokumentů, jež se týkaly okupace: činnost na letišti, spoje, rozhlas, Hoffmann... Dal mi to, abych to někam uschoval. Já jsem to rád udělal, ale nemůžu si od včerejška vzpomenout, ke komu jsem to uložil. Ptal jsem se dnes Oldy Ungra, ten to není.

Zároveň jsem si vzpomněl, že je kdesi v archivu ministerstva vnitra mou zásluhou uschovaný archiv Československého svazu spisovatelů. Došlo k tomu takto: někdy v září 1968 mě vyhledal nějaký muž, jehož jméno jsem zapomněl..., jmenuje se nějak jako Chalupa, a připomněl mi, že jsme se už jednou setkali, když jsem si byl ve studovně archivu ministerstva vnitra číst ve smolných knihách. (Smolné knihy jsou v archivu ministerstva vnitra!) Tehdy mi vyslovil svoje sympatie, a teď mi je přišel projevit znovu: nabídkou, že bychom si k nim mohli uložit svazový archiv, neboť tam by ho nikdo nehledal. Řekl jsem o této možnosti prvnímu tajemníkovi našeho Svazu Jiřímu Brabcovi a Karlu Ptáčnickovi. A jednoho dne mi k mému překvapení Brabec oznámil, že tam archiv skutečně zanesli, a ptal se, nakolik toho člověka znám. Řekl jsem, že ho nijak neznám, a on se smál. Snad bych měl teď, ještě dokud si Brabec nebo Ptáčník na toho člověka pamatují, zjistit, kde je a jestli už také není vyhozený.

Vyhozený z místa je také Lakatoš, jenž v srpnu 1969 odstoupil od podpisu Deseti bodů. Cestou z Dobřichovic jsme ho s Luďkem chtěli navštívit, abychom mu dali znát, že se na něho nezlobíme. Každý může odstoupit, od čeho chce. Ale v Ústavu státu a práva se stejně neudržel, a teď ho vyhodili i z nějakého komunálního podniku ve Kbelích, kde dělal právníka. (Má potom odstupování cenu?) Zastavili jsme se u něho v Černošicích, mluvili jsme však jenom s jeho hezkou ženou, on nebyl doma, sháněl si někde místo. Luďek mu vzkázal, ať mu zavolá. Jestli zavolá, podle toho poznáme, stojí-li o náš projev toho, že se na něj nezlobíme.

Cestou do Prahy jsme s Luďkem mluvili o tom, jaký prudký pokles

morálky za ten čas nastal. A nejsměšnější na tom je, že ten drtivý stroj, rozvracející ústavy, organizace a pracoviště, byl uveden do chodu počáteční dobrou vůlí prvních dobrovolníků, kteří naprosto sami, aniž je kdo tehdy ještě mohl nutit, opouštěli funkce a úřady, často po dohodě s těmi, kteří tam zůstali, a s jejich slibem, že se o ně nějak postarají, že se to nějak udělá, že se změní jen jména a přehodí lidé. Blbost! – Ovšem já sám jsem si tehdy vážil toho, že ministr školství Bezdíček na jedné tiskové konferenci řekl: „Odcházím skutečně ze své vůle, protože bych se nadále nemohl vyhnout činům, které dělat nechci.“ Na jeho místo přišel Hrbek, největší vůl, jaký kdy seděl na stolci ministra školství v Evropě.

Když jsme přijeli do Prahy, pozval jsem Ludka na chvíli ještě k nám. U nás byla dámská společnost: teta Durčíková a má gruzínská švagrová Lina se svou maminkou paní Gvenetadze. Ženy byly překvapeny a potěšeny, že vidí slavného pana Pachmana. Luděk mluvil s paní Gvenetadze rusky. Teta Durčíková se mě ptala, jestli vím, jak to dopadlo s Metelkou. Metelka je manžel mé sestřence, bývalý rektor olomoucké univerzity, odkud přišel i ten vůl Hrbek. Metelka protestoval, když Hrbek v zimě 1968 či později projevil jménem univerzity potěšení z příchodu Rusů. Hrbek neměl právo mluvit jménem univerzity, protože se jí neptal. Jejich spor prošel tehdy tiskem. A hle, to je ten typický případ: Hrbek se stal ministrem a Metelku vyhodil. Metelka si nejprve myslel, že najde míst hodně, a skutečně, jakožto odborník v kybernetice měl mnoho nabídek. Ale když došlo ke konkrétnímu jednání, vždycky z toho sešlo, protože každý zaměstnavatel dostal zákaz zaměstnat toho Metelku.

Dneska se u Saši Klimenta konala schůzka s panem Braunschweigerem, ředitelem nakladatelství C. J. Bucher v Luzernu, kde mi mají vyjít Morčata. Byl tam ještě Ivan Klíma a chvíli i Pavel Kohout. Braunschweiger chtěl takto hospodárně na jednom místě projednat všechny věci: Kohoutovi přivezl čerstvý výtisk jeho hry Válka ve třetím poschodí (nebo ve čtvrtém?), Ivanovi dal signální výtisky souborného vydání Milenců (na jeden den, na jednu noc + nějaké další povídky), Sašovi přivezl autorské exempláře Marie (Die ahnungslöse Frau) a mně oznámil, že manželé Baumruckerovi z Mnichova mají být do konce tohoto měsíce hotovi s překladem Morčat, a asi v srpnu bude kniha venku. Případá mi to neuvěřitelné, ale jak tam každému rozdával knížky, musel jsem tomu uvěřit a bylo to působivé. Pavel Kohout pravil, že to je dnes jediný slušný nakladatel české literatury.

Chvilí předtím, než Braunschweiger přišel, požádal Ivan Sašu, aby mi vyprávěl ten příběh o tom esenbákovi. Saša mi ho tedy vyprávěl, Ivan se tomu smál znovu a říkal: „Že je to dobrý, vid!“ – Saša má v Bohnicích na psychiatrii známou lékařku, která ošetřuje člověka, jenž sloužil dvacet pět let na ministerstvu vnitra jako příslušník SNB a později StB. Odtamtud ho vyhodili, protože se odmítl přizpůsobit. Řekl prý, že když jednou podporoval Dubčeka, nemůže na něj teď plivat. Jeho nemoc je zvláštní: když uvidí uniformu SNB, zvrací. Mám tomu věřit?

Před chvílí se vrátila domů Madla a přivedla dr. Spunara. Byli v tom svém klubu, kde dnes byla beseda na téma, které jsem vymyslel já: „Na témata minulého století – například kdo zavinil válku prusko-rakouskou“. Dr. Spunar večer řídil, referovali dva historikové mladší generace a přidal se pan Beneš, jakožto zaujatý laik v historii. Večer se nějak nepodařil, lidé během diskuse odcházeli. Nepochopili, čím je téma zajímavé pro dnešek. Bylo to nevhodné publikum, skládající se převážně z pravidelných návštěvníků čtvrtěčných večerů, a není přece možné, aby všechny lidi zajímalo prostě všechno, co se v klubu říká. Několik mladých lidí, studentů, naopak bylo velmi zaujato, ale nevěděli, co k věci říct. A tak místo besedy byl z toho prý, dle dr. Spunara, jakýsi brains-trust ani odborný, ani populární. Mluvili jsme asi půl hodiny o tom, jaké poučení vyvodit: upustit od takových témat? Nebo podávat je formou tradiční osvětové přednášky? Navrhuju otisknout v Jonáši oznámení: „Pro neúspěch – opakujeme!“ A uspořádat co nejdříve večer pod titulem „Na témata minulého století II“ – lidé, kteří se dnes zklamali, už nepřijdou, místo nich přijde určitý, byť menší počet cílevědomějších zájemců.

Jak mluvit k lidem? Jen malá část mladých lidí se z vlastní a vědomé potřeby dostane k prostředkům a pramenům vědění. Ve škole se v tuto dobu nemohou nic hodnotného dovědět, nemají-li zvláštní štěstí. Poučení z historie je nedoceněno, útěcha z historie nevyužita. Jdu spat.

15. ledna 1971

Byli jsme s Ludkem v sauně. Měla asi sto třicet stupňů, voda ve Vltavě tak dva nebo tři stupně, Luděk se do ní napoprvé neodhodlal, spokojil se se sprchou. Vedoucí sauny pan Holec ho velice vítal, i další lidé se s ním zdravili, a při odchodu pozval nás pan Holec na skleničku vína a museli jsme se mu znovu zapsat do „knihy stížností“, jež

ovšem je knihou uznání. Pak jsem se i s Luděkem zastavil u nemocné Zdeny přesvědčit se, zda jí uhlíři dovezli uhlí: dovezli, ale zase jen pět metrů, víc prý nesmějí dávat. Pak mě Luděk zavezl do ateliéru pana Beneše, kde zrovna byl dr. Spunar. Prohlíželi jsme si obrazy, a ustaluju se v rozhodnutí, že modrou ohradu a zelený státní statek musím dostat.

Ohrada je podivuhodný obraz. Jeho kouzlo je vlastně v rozporu s tím, co je tu věcně namalováno. Namalován je jakýsi neladný ohrážený objekt, vyhnáný za obec, u jehož paty je výsypka haraburdí. Obraz obsahuje ještě jeden, menší obraz: je to zadní stěna kůlny, šedá, ale z té šedi vznikají všechny barvy. Je tu také jeden holý strom: Benešovy stromy jsou vždycky holé, vynikne tak jejich bytost. Je to vlastně zas příklad abstrakcionistického skládání neskutečných ploch a plošek, a výsledný pocit je – dětství! Ovšem jen pro toho, kdo jako děcko takové plochy, tvary a barvy za humnem obce a statku viděl a vnímal.

Zelený státní statek je magický obraz, je to zelený kopec a na něm jako tvrz stojí shluk hospodářských budov starého slohu. Na svahu pod tvrzí jsou roztroušeny vraky zemědělských strojů. Celkový dojem je smutně poetický. Nejde samozřejmě o žádnou společenskou kritiku, obraz je dostatečná veličina po stránce estetické a formálně výtvarné, ta idea je tu navíc: idea ztroskotaných moderních strojů pode zdmi starého statku.

Pan Beneš mi velice přeje, protože náš pokoj se stává pomalu výstavní síní jeho obrazů. „Obvodní galerie Vlastimila Beneše v Praze sedm,“ smál se dr. Spunar. Pan Beneš je ochoten dát mi obraz za nepatrnou zálohu, ale dlužím mu ještě za předchozí obraz, hnědou krajinu se světlým oblakem (za str. 16), tisíc korun.

V rozhovoru pronesl dr. Spunar k našemu překvapení náhle slovo prdel, přičemž nešlo o některou z těch, jež se vyskytovaly na obrazech kolem nás, nýbrž vztahovalo se k politickým poměrům. Nikdy jsem u něho takové slovo neslyšel, proto jsem řekl, že by se to mělo zapít, a pan Beneš nám nalil whisky ze sklenice, na kterou jsem se díval. Prohlíželi jsme si další a další obrazy, které snášel ze všech koutů, a ještě několikrát jsme si připili, protože pan Beneš si to přál. To bylo druhé překvapení, jelikož on nikdy nepije a ta láhev whisky, kterou jsme vypili, stála tam předtím několik týdnů, nedotknutelná jak ty dva stolky na zelené.

Pan Beneš měl na stojanu obraz, který zrovna maluje, správněji

řečeno jeden z mnoha obrazů, které zrovna maluje. Je to předělaná široká krajina s hnědými poli, jež se v monumentálních vlnách prostírají k obzoru. Než jsme přišli, pokládal právě jeden lán okru a nedokončil ho. Povšimli jsme si toho, dr. Spunar se mu omlouval a já jsem se nabídl, že ho dokončím. Pan Beneš mi podal štětec a já jsem s ním chvíli operoval na plátně. Dr. Spunar řekl: „Pane Beneš, to místo byste měl nějak orámovat.“ – „On tam udělá ohrádku,“ řekl jsem. „Boží muka,“ pravil dr. Spunar. „Na památku toho, jak trpěl, když jsem mu maloval.“ – „To by se mělo zapít,“ řekl pan Beneš.

Pana Beneše zneklidňuje, že teď nic nevydělávám a nebudu moci kupovat jeho obrazy. Zdá se, že by mi je rád prodával trochu rychleji, ačkoli jinak prodává hrozně nerad. Má myslím slušný příjem z toho, co prodá na zahraničních výstavách. Například teď má výstavu v Anglii, kde ze čtyřiceti obrazů prodal patnáct. Ceny jsou samozřejmě mnohem vyšší, než jaké by mohl chtít tady. Jeho cenová politika je proto složitá: dělá ceny podle toho, zda má zájem na prodeji, nebo ne. Některé obrazy si chce trvale nechat, jiné by rád viděl u někoho, komu se opravdu líbí.

Říkal jsem mu minulý týden, že mu místo peněz budu dávat povídky. Řekl, že to by pro něho bylo docela přijatelné, ale že bych ho musel poslechnout a přepsat některé postavy, kdyby se mu nelíbily. Bylo by to docela dobré: stanovili bysme, že kdyby povídka vyšla v takovém a takovém nákladu, bylo by za ni tolik a tolik peněz, a v té ceně bych si odnesl obraz. Kdyby povídka nikdy nevyšla, tratil by on, a kdyby vyšla ve větším nákladu, tratil bych já. „To by bylo docela slušné,“ pravil pan Beneš.

Ačkoliv dr. Spunar pořád opakoval, že už musí jít, zůstali jsme tam až do večera. Já jsem večer měl jít s Ondrášem k jeho soukromé učitelce angličtiny domluvit hodiny a poplatek za ně. Když jsem přišel ke škole, učitelka byla pryč a Ondráš nepřišel. Ukázalo se, že jsem se zmýlil: schůzka měla být v jejím bytě. Ondráš se musí angličtině učit soukromě, protože ve škole nemají krom ruštiny žádný cizí jazyk, a kdyby šel na vysokou školu, chybělo by mu to. Bojím se, že budeme muset dohánět víc diferencí, aby nebyl pozadu za absolventy normální střední školy.

Dneska je pátek, Ondráš nebyl ve škole, nýbrž na stavbě. U večere nám vyprávěl, jak dneska pracoval v jakési místnůstce, kde musel po celou dobu být ohnutý. Omítal v ní strop. V jednu chvíli k němu přišel jeden z mistrů, chvíli jej pozoroval při díle a pak mu řekl: „Vaculík,

tvůj mistr má odejít a vaše skupina bude rozdělena mezi ostatní mistry. Chceš jít do mé skupiny?“ – „Mně je to jedno,“ odpověděl Ondráš. Za chvíli přišel jiný mistr a pravil: „Vaculík, nechtěl bys jít do mé skupiny?“ – „Děkuju, jsem již zadán,“ odpověděl Ondráš. To nás oba, mě i Madlu, potěšilo, ale musel jsem mu říci: „Nenechávej se oslovovat v prvním pádě!“ – „A co mám udělat?“ zeptal se. „Máš říct, že voláme pátým pádem: Vaculíku!“

Madla řekla, že se jí dnes nějaká paní nabídla, že promluví s ředitelem jednoho stavebního podniku, jestli by bylo možné, aby Ondráš přešel od Pražské stavební obnovy k nim. Výhoda by byla, že by pracoval na obnově historických budov, zatímco tady staví záchody, dělá příčky, adaptace. Totéž nám navrhovali v učňovské škole, jelikož Pražská stavební obnova je prý nejhorší podnik. Jinde by měl lepší vedení. Jistě by to bylo dobré. Ondráš říká, že prý u nich už odešlo asi patnáct učňů. Ale mně se nelíbí, že by měl rušit svou první smlouvu v životě.

16. ledna 1971

Josef napsal mně i paní Landovské, že potřebuje udělat výroční schůzi jezdeckého oddílu, abychom se tedy spolu domluvili a některou sobotu přijeli. Paní Landovská mi ihned volala, že má na dnešek možnost vzít si od Pavla auto, takže bychom mohli jet do Bezejovic, chci-li. Dopoledne jsem se byl dívat, jak Luděk hraje šachy v utkání Slavoj Vyšehrad versus TZ Třinec, a v poledne jsem jel za Josefem.

Byl překvapen a udiven. Schůzi nemůžeme dělat, protože on na ni není připraven. Divil jsem se, jaká příprava, a on řekl, že výroční schůzi musí hlásit okresnímu výboru ČSTV, který na ni má vyslat zástupce. A krom toho nejsme všichni, jsme jen tři, tedy polovina. Řekl jsem, že svoje dcery má přeci po ruce. „Dorostenci jsou členové?“ zeptal se. „Já nevím,“ řekl jsem, „to snad máš ty vědět.“ – „Já to také nevím,“ řekl.

Schůzi jsme tedy nemohli dělat, a ani žádná návštěva z toho nebyla, protože paní Landovská nemůže k Zemanům. Paní Zemanová na ni žárlí, nebo dříve žárlila a teď už jí jen prostě nemá ráda, takže paní Landovská musí zůstat v kanceláři. Není však možné, aby ona byla v kanceláři nebo na dvoře a já u Zemanů, proto jsem šel paní Zemanovou jen pozdravit a říci jí, ať se nezlobí, a vrátil jsem se do kanceláře. Paní Zemanovou já vždycky uklidňuju a těším, ona mi pro tu chvíli uvěří Josefovu nevinu, usmívá se, ale příště je to celé znovu.

Cestou do Bezejovic, protože jsem věděl, jak to bude, jsem se paní Landovské ptal, zda jí nevdá chování paní Zemanové. „Trochu se divím, že tam jezdíte, když nejste vítána,“ řekl jsem. Odpověděla: „Nejezdím za ní, jezdím za panem Zemanem. A protože její podezřívání je naprosto nesmyslné, nemíním se podle něho řídit. Já uznávám práva manželek a chápu všechny jejich činy, jestliže mají důvod. Ale tady důvod není, a já bych se musela vzdát ježdění – proč? Proto, že si někdo něco naprosto vymyslel!“ – No, je to správné, tvrdé a divné.

Takže jsme počkali, až paní Zemanová odejde s Věrou do tanečních, abychom si mohli sednout do bytu. Josef má u krbu, který mu netáhl, namontované nové plechové vedení do komína. Dělal si je sám a vypadá jako potrubí, jímž se žene siláž do valníku. Josefovi se teď zkomplikoval život tím, že má dluhy: osm tisíc za oves, několik tisíc za nákladní auto, pomocí něhož si původně mýnil na oves vydělávat, a třináct tisíc za opravu toho auta. Celkem dluží pětadvacet tisíc a ptá se mě stále častěji, kde je má vzít. Já to ovšem nikdy nevím, a teď má na krku výrok arbitráže, podle něhož to musí do patnácti dnů zaplatit. Řekl jsem mu, aby to auto rychle prodal. Řekl, to že nemůže, protože v tom stavu, v jakém je, by zaň nic nedostal. Dává je proto do pořádku a ukazoval mi, jaké krásné dvě sajtny vyrobil. Jsou pěkné. A vyčistil šasi a všechno železné natřel šedou barvou.

Teď je v jeho škole hospodářská revize, a to proto, že se vyšetřuje činnost vlašimského ředitele, pod něhož Josef spadá. Ten vlašimský ředitel kradl, podle Josefa, co mohl. Například dal do generální opravy traktor a pak ho odepsal a prodal jako vyřazený. Z Bezejovic odvezl všechny starší matrace například, a různý jiný materiál. Josef je přesvědčen, že ředitel z toho vyleze hladce, otřepe se a bude krást ještě víc. Počkáme si na to.

Přijel jsem z Bezejovic večer, teď je zas noc, a já vidím, že denně stačím tak napsat zápis do tohoto deníku, a přitom jsem nikdy nemínil psát deník, nýbrž paměti. Jenže se mi do nich nechce, je nesmírně těžké udržet se u starých událostí. A kdy začnu psát knihu pro dívky? Do té se mi také nechce. Rád bych psal svůj román Obrana bytu. Nebo aspoň detektivku, abych si aspoň vydělal nějaké peníze.

18. ledna 1971

Rozhodl jsem se jít na národní výbor požádat o práci. Referentka pracovního odboru se mě zeptala, jakou práci hledám. Řekl jsem, že si asi nebudu moci vybírat, jelikož se jmenuju tak a tak. Zarazila se

a odpověděla, že to snad nebude tak veliký problém. „To bychom se na to podívali, abychom vám něco nenašli!“ Řekl jsem, že než nudnou práci v kanceláři, raději zajímavou ve výrobě. „Nejvíce by se mi líbilo jezdit s tramvají, ale tam mě nevezmou, protože už několik lidí mého druhu bylo z politických důvodů odmítnuto.“ – „To snad ne,“ řekla, „ale mohou vás odmítnout pro věk. Berou jen do třiceti pěti let.“ Tak na to jsem tedy starý. Zamrzelo mě to. Nenapadlo mi, že mi vlastně může být nějaká práce nepřístupná už pro stáří. „Ale máme tu něco, co by vás mohlo zajímat. Šel byste do elektrárny?“ Řekl jsem, že jsem na to už myslil, protože je to blízko. Mohl bych chodit do práce pěšky. To málokdo v Praze může. Řekla, že se obává, že přímo v elektrárně by to asi nebylo, nýbrž v teplárně někde na novém sídlišti. Ale zato je to plně automatizovaný provoz, musejí se jenom hlídat ukazatele na velkém ovládacím panelu. Zeptal jsem se, čeho je k tomu třeba a co musím splňovat. Odpověděla, že asi bych musel mít topičskou zkoušku. „Tu ovšem nemám. Mohl bych si ji udělat?“ Řekla, že se hned zeptá, jak to všecko je. Telefonovala do elektrárny a řekla mi pak asi toto: Zkoušky bych mohl udělat až po zapracování, místo je stále volné, se jménem nebudu mít určitě potíže. A dala mi jméno a telefon soudruha Dvořáka, vedoucího výtopny, abych se s ním mohl domluvit a sejít. Před odchodem jsem se zeptal, kolik se tam asi platí. Podívala se do papíru a řekla, že 1 900 až 2 300 Kčs. Řekl jsem, že to by bylo dost slušné, a proto se bojím, že mě tam buďto nepřijmou, anebo když přijmou, za čtrnáct dní dostanou příkaz propustit mě. Zním několik případů, kdy se to stalo. Řekla, že to snad nemůže být pravda. A když se mi to nepovedlo nebo nehodilo, ať přijdu, že se pokusí najít něco jiného.

Zatelefonoval jsem panu Dvořákovi a požádal ho, aby mě přijal. Vysvětlil mi cestu. Jel jsem hned tam.

Je to menší továrna na prázdném prostoru mezi Kobylisy a Ďáblicemi. Dvě veliké nádrže, jeden nevysoký komín. Z toho jsem usoudil, že se tam topí buďto plynem, nebo naftou. Terén okolo je rozrytý a rozbahněný, příjezdová cesta jen položená z nakřivo uložených betonových plátů. Objekt je v drátěné ohradě, ale bránu nemají, ani žádnou vrátnici. Nikde jsem neviděl žádné lidi. Našel jsem vchod, vylezl po schodech ke kanceláři. Pan Dvořák mě přijal velice přiměřeně: slušně a zdvořile, ale se strohou věcností. Začal od peněz: Tedy především, mzdy jsou tu nízké. Nemám-li průmyslovku nebo vysokou školu – hned jsem poznamenal, že nemám –, můžu u nich dostat práci

jedině jako pomocník topiče, což je ve třídě 5/1. To znamená 6,50 na hodinu, což činí měsíčně při 202 hodinách 1 419,60 Kčs, k tomu se připočítává – už nevím, za co – 112 Kčs, což činí 1 531,60 Kčs, a protože se pracuje o sobotách a nedělích, připočítává se dalších 156 Kčs, takže úhrnem 1 687,60 Kčs brutto. Byl jsem tím nemile překvapen, ale neřekl jsem nic. On sám hned dodal, že po půl roce můžu dělat topičské zkoušky, čímž se mi hodinový základ zvedne o 85 hal. A vypočítal mi konečný plat, ten jsem si však nezapsal. Zeptal jsem se, jak vypadá ten nepřetržitý provoz: Jednou měsíčně bych měl v sobotu a neděli volno, jednou měsíčně bych měl volno v pátek, sobotu a neděli, jinak vycházejí dva dny volna uprostřed týdne. Řekl jsem, že to by mi nevadilo, a požádal jsem ho, aby mi ukázal pracoviště. Vyvedl mě na chodbu a omlouval se: „Je to úplně nové všecko a měli jsme to už i hezké a čisté, ale teď se tu něco opravuje, tak to vidíte.“

Představoval jsem si ledacos, ale takovouto kotelnu ne. Představoval jsem si stísněující betonovou celu s rourami a manometry, představoval jsem si naproti tomu sálek s tím řídicím panelem. Ale toto byla továrna: v hale vysoké skoro jako dvoupatrový dům byly tři velké hranaté stavby, což zřejmě byly ty kotle, a po nich se plazila spleť vedení, trubek a rour. Na volném prostranství stál jediný stolek a u něho seděl člověk. Když jsme šli kolem, ten stolek byl vyřazený obyčejný kancelářský stůl a ten člověk byl topič. Pomocníka tu neměl, pomocníky oni prostě nemají, nevím to přesně, ale asi bych byl první pomocník topiče. „Nemáme obsazená všechna místa, nejsou lidi, tak to děláme všelijak. Obsadili jsme aspoň ta nejdůležitější, a když se musí něco udělat, pošlu toho, kdo trochu může. Pracujeme prostě kolektivně.“ Z toho jsem pochopil, že moje práce by neměla přesné okraje a že bych dělal hned to, hned ono. Čisto tu příliš nebylo. Pan Dvořák mě vodil kotelnou a vysvětloval, kudy se přivádí mazut, kde se přehřívá, kudy se přivádí voda. Spousta motorů a ukazatelů, jejichž údaje se každou hodinu zapisují. Úpravna vody silně čpěla jakousi dráždivou chemikálií. Celý prostor, jímž vanuly samé teplé až horké větry z různých směrů, byl naplněn stejnoměrným hučením, jež znemožňovalo normální hovor, takže jsem většinu toho, co mi pan Dvořák říkal, nerozuměl. Ten hluk mě odrazoval nejvíc. Řekl jsem, že o tom budu ještě uvažovat, a poděkoval jsem mu.

Jel jsem do elektrárny v Holešovicích a na osobním oddělení u paní Hanušové si vyzvedl osobní dotazník. Přitom jsem se jí zeptal, jestli bych tutéž práci nemohl dělat tady v elektrárně. Měl bych to blíž.

Řekla ano, ale jsou tu prý mnohem horší podmínky: stará kotelná, která se přestavuje za provozu.

Přemýšlím o tom, že z 1 687 Kčs brutto mi zbude možná 1 500 Kčs nebo ještě méně. Za to se koupí deset košil nebo patery kalhoty, ne ty nejlepší. Samozřejmě, s psaním by byl konec, nejsem Martin Eden. Za rok tam vydělám tedy 18 000 Kčs. – Potřeboval bych tedy vydělat na něčem těch osmnáct tisíc, abych se na rok vykoupil a mohl zůstat doma.

23. ledna 1971

Jak se to vezme: máme i nemáme. Dá se říct, že máme z čeho žít, jestliže během té doby, než to spotřebujeme, udělám něco, co mi peníze vynese určitě. Potřeboval bych, aby Gallimard konečně vydal Sekyru. Asi napíšu Aragonovi, ať se konečně rozhodne napsat tu předmluvu k ní, nebo nenapsat. Takto to jenom blokuje.

Byl jsem se zeptat na nádraží, jakou by pro mne měli práci. Jít na nádraží s jiným úmyslem než cestovat nebo podívat se na jízdní řád nebo někoho očekávat, to jsem ještě nezažil. A jít si tam hledat práci je divný pocit. Přemýšlel jsem, myslím-li to opravdu vážně. Myslím a nemyslím: kdyby to byla opravdu zajímavá a výnosná práce, šel bych.

Na osobním oddělení jsem zastihl jen jakousi úřednici, vedoucí si někam odběhla, přijde prý hned. „A co chcete?“ – „Zeptat se na zaměstnání.“ – „Jestli chcete nastoupit jako posunovač, můžete nastoupit. Nebo jako traťový dělník.“ – „Kolik se vydělá?“ – „No,“ podívala se na mě, „kde jste zaměstnaný?“ – „Nikde,“ řekl jsem. – „Jak to? Něco přeci musíte dělat.“ – „Ano, ale nemusí to být v zaměstnaneckém poměru.“ – „To jo. No, jako posunovač, když byste dělal..., ale to byste dělal turnusy! I v noci. Vydělat byste si moh tak – do devatenácti set.“ – „A jako traťový dělník?“ – „No, podle toho...“ otočila se od stolu, na němž vstoje něco urovnávala, aby si mě prohlédla a odhadla mou sílu. „No silný teda moc nejsem, ani zvyklý.“ – „To vám přesně nepovím, však si počkejte na soudružku vedoucí, ona hned přijde. Sedněte si.“ – „Děkuju, já postojím.“ Opřel jsem se o skříň. „Prosím vás, jenom se o tu skříň neopírejte. Je plná spisů. Mohla by se zkrřížit.“ Narovnal jsem se a ovládl jsem chuť říct: V takovém podniku, kde se nemůžu opřít o skříň, já vlastně ani nechci být zaměstnán. – Ale neřekl jsem nic. Za minutu jsem se omluvil a odešel. Řekl jsem, že přijdu za chvíli. Už jsem nepřišel.

(Benátky), 81×100, 1971(?)

Řekla, že se jí líbí ty „jihočeské dvory u rybníka“... (str. 123)